АДОЛАТ ҲАР ИШДА ҲАМРОҲИМИЗ ВА ДАСТУРИМИЗ БЎЛСИН!

ИНСОН ва ҚОНУН

2002 йил 19 МАРТ сешанба
№ 11 (267)
Сотувда эркин нархда

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

1996 йилнинг январидан нашр этилади

Ассалом, Наврўзи олам!

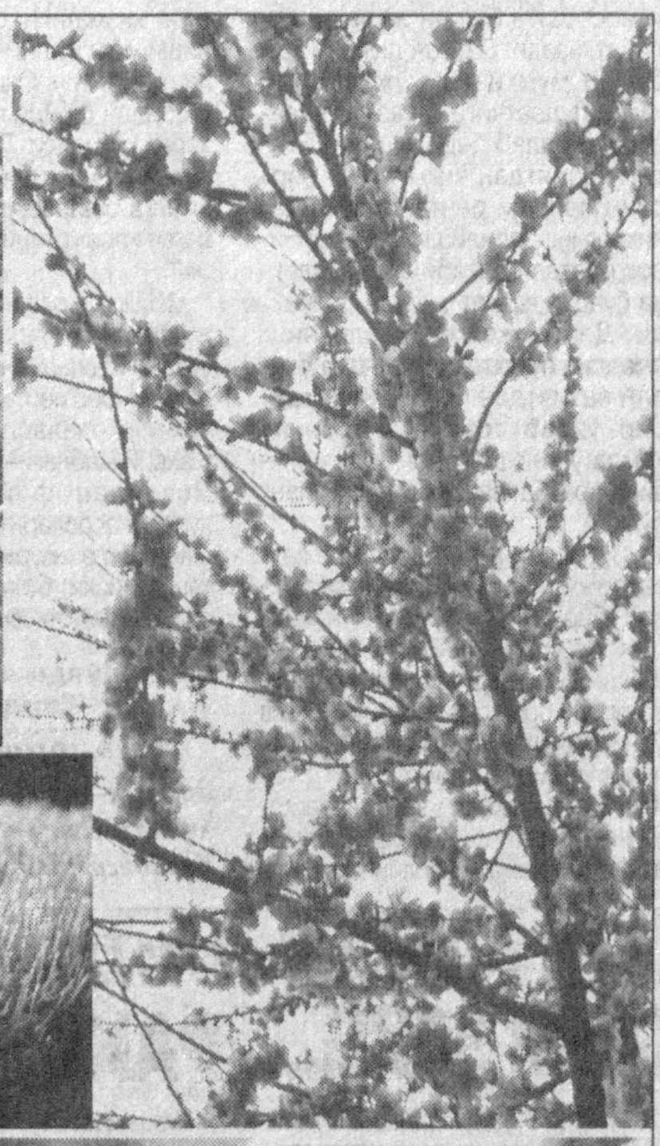

Бу дунёда бир-биридан гўзал, бир-биридан ажойиб байрамлар кўп. Лекин Наврўз айёми беқиёс файзу тароватu, кўрку салобати, маъно-мазмуни билан алоҳида ажралиб туради.

Келинглар, азиз дўстлар, биродарлар, тун билан кун тенглашадиган мана шу унутилмас айёмда, юртимизга Янги йил кириб келаётган хосиятли дамларда барча эзгу тилакларимизнинг ижобат бўлишини сўрайлик.

Ислом КАРИМОВ

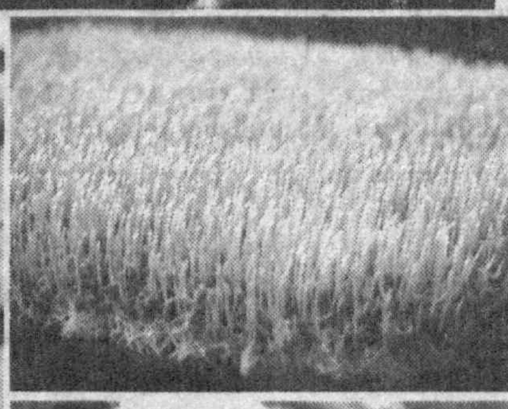

ОЛАМ УЙҒОНАДИГАН КУН

Она замин яшил либосга бурканди. Теварак-атрофга назар ташлаган кишининг баҳорий илиқликдан беихтиёр баҳри-дили очилади.Чунки истиқболимизда мўъжизавий қудрати, илоҳий тароватu билан улуғ ва бетакрор айём Наврўз намоён бўлмоқда. Бу дилбар фасл табиат билан бирга ҳар биримизнинг кўнглимизда ажиб ҳис-туйғуларни ҳам уйғотади, руҳимизга чексиз фараҳ ва тетиклик бахш этади, қалбларимизни яратиш ва яшнатиш иштиёқи билан тўлдиради. Бу иштиёқ баъзи кишилар кўнглидаги гина-кудуратни ҳам унуттиришга қодир. Нуроний кексаларимиз ҳам чеҳрасидан нур ёғилиб, истиқлол шарофати туфайли халқимизнинг ўз дини, тили ва урф-одатлари қаторида Наврўзи Оламнинг қайтганини Яратган зотнинг улуғ иноятu эканини айтиб суюнадилар. Улар баҳор кўкатлари – исмалоқ, ялпиз, қоқигул, лола, бойчечакларни соғинч ва энтикиш билан ўпиб, яна бир баҳорга етгазгани учун Оллоҳга шукроналар айтадилар. Қўлларини дуога очиб, уларни эъзозлаб, бу йилни "Қарияларни қадрлаш йили" деб эълон қилган мамлакатимиз раҳбарига омонлик, юртимизга ободлик, халқимизга тинчлик-осойишталик тилайдилар.

Агар кечаги кун — шўро даврини кўз олдимизга келтирсак, минг йиллар давомида миллий қадрият сифатида эъзозланган Наврўзимизга нисбатан ғайриинсоний муносабат ҳукм сургани ҳеч кимга сир эмас. Моҳият-эътибори билан фақат эзгуликка даъват этувчи бу муборак кунни нишонлаш, ҳатто унинг номини тилга олиш ҳам машъум сиёсат туфайли таъқиқлаб қўйилган эди.

Лекин шўро даврининг машъум сиёсати ҳар қанча тазйиқ қилмасин, барибир, халқимизнинг дилида Наврўзга бўлган интилиш, шукуҳ ёлқинланиб тураверди.Ўша кезларда халқимиз яширинча, пана-пастқамларда ҳам Наврўзни нишонлагани, ҳовлиларда сумалак қайнаганини ҳаммамиз биламиз.

Бугун бундай ситамкор кунлар ортда қолди.

Мамлакатимизнинг истиқлолга эришиши халқимизга Наврўзни яна қайтариб берди.

Бугунги кунда Наврўз айёми минг йиллик қадрият сифатида эъзоз топаётган, ҳар йили айни шу кунни Миллий байрам сифатида нишонлаётган эканмиз, буларнинг бари, ҳеч шубҳасиз, истиқлолнинг эркинлик сиёсати шарофатидир.

Албатта, Наврўз ҳақида сўз юритиш мароқли.

Бу қадим дунёнинг баҳори Шарқдан бошланади, дейишади. Албатта бу фикрнинг замирида улкан маъно-мазмун мужассам. Ахир, ўзингиз ўйлаб кўринг: бу кўҳна оламда бизнинг Наврўзимиз сингари табиат билан ҳамнафас байрам топиладими?!

Йўқ.

Қадимда яшаган аждодларимиз Наврўзни коинот – бу ёруғ олам билан уйғун тарзда таърифлашган. Жумладан, Беруний бобомиз бир ривоятга кўра бу кунни шундай эътироф этган: Наврўз оламнинг бошланиши ва яратилишига далил қилинган. Айтишларича, шу куни фалаклар ҳаракатсиз турганда Яратган зот уларни сайр эттириб юборган. У Қуёшни яратган, ниҳоят, у туфайли муддатнинг йиллар, ойлар, кунлар ва бошқалардан иборат бўлаклари яширинликдан кейин маълумликка айланган ва ҳисоб боши улардан бошланган.

Айтишларича, Наврўзнинг биринчи куни ҳатто ер остида ётган илонлар ҳам бир ағдарилиб олар эмиш. Бу чиндан ҳам, она заминдаги барча жонзот ва курт-қумурсқаларнинг жонланиш, уйғониш палласи эканини англатмайдими?!

Дарвоқе, улуғ айём нишонланадиган куни мучал тақвими бўйича Илон йилини кузатиб, От йилини қарши оламиз. Бу мучал йилининг ўзига хос хусусиятлари ҳақида ҳам ҳаёт синови ва чиғириғидан ўтган жуда кўплаб ўгитлар мавжуд. Хусусан, 1Х-Х асрларда яратилган "Солнома" ("Йил ҳақидаги китоб")да От йилига қуйидагича таъриф берилган: *Агар От йили кирса, ёз ва қиши хўб мўътадил (ўртача) бўлиб, мева ва ғалла кўп бўлғай. Қиши узун бўлғай. Ҳар фарзандки, йилнинг аввалинда туғилса, заҳматлик бўлғай ва лекин дониш (билим)лик ва ҳикматлик бўлиб, подшоҳларга сўзи маъқул ва мардона бўлғай. Йилнинг ўртасинда туғилса, хушфеъл ва хушгуфтор бўлгай. Йилнинг охиринда туғилса, андуҳли бўлғай.*

Тарихий манбаларда қайд этилишича, йилнинг қандай келиши Наврўз ҳафтанинг қайси кунида киришига ҳам боғлиқ. Бу ҳақда Х асрда яшаган Хожа Али Термизийнинг "Наврўзнома" рисоласида шундай маълумот келтирилган: «Агар Наврўзи олам панжшанба куни дохил бўлса, Муштарий (Юпитер)га тааллуқли бўлғай. Ул йили баъзи жойларда ноз-неъматлар кўп бўлиб, айрим жойларда оз бўлғай. Ёмғирлар ўз вақтида бўлғай, қор-ёмғир кўп бўлғай. Подшоҳлар ҳоллари яхши бўлғай ва ҳамма ҳунарпеша (ҳунарманд)лар касбларидин хурсанд бўлғайлар».

Мухтасар қилиб айтганда, улуғ айёмнинг барча хусусиятлари кишини эзгулик сари йўналтиради. Кўҳна дунёни эса ўз гўзаллигию чиройи билан яшнатиб, ўлкамизга ҳар йил кўклам келаверади. Ҳаёт давом этар экан, ушбу тенгкунликнинг сахий қуёши ҳам ўз нурини барчага тенг сочаверади.

Барчамизга Наврўзимиз муборак бўлсин!

ТАҲРИРИЯТ

Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Илмий-тадқиқот фаолиятини ташкил этишни такомиллаштириш тўғрисида"ги Фармони эълон қилинди.

* * *

Адлия вазирлигида СПС котибияти билан ҳамкорликда ўтказилган "Ўзбекистон Республикаси ва Европа ҳамжамияти ҳамда унга аъзо давлатлар ўртасида шериклик ва ҳамкорлик тўғрисидаги Битимни амалга оширишга кўмаклашиш" лойиҳасининг тақдимот маросими бўлиб ўтди.

* * *

Термиз тиббиёт коллежида тест маркази иш бошлади.

* * *

Самарқандда қўшма корхоналар сони яна иккитага кўпайди. Саховатли заминимизда етиштирилган меваларни қадоқлаб, хорижга экспорт қилишга ихтисослашган "Алла-Сам" корхонаси Ўзбекистон-Хитой ҳамкорлиги мевасидир.

* * *

Ўзбекистон Республикаси ва Япония ўртасида дипломатик муносабатлар ўрнатилганлигининг 10 йиллигига бағишлаб кунчиқар мамлакатнинг Шизуока шаҳри марказида жойлашган "CeaIley Watanabe Camera" галереясида фотокўргазма бўлиб ўтди.

* * *

Қоҳирадаги нуфузли билим масканларидан бири — Ҳусни Муборак номидаги халқ кутубхонаси "Ўзбекистон куни" ўтказилиши муносабати билан ҳар қачонгидан ҳам гавжум бўлди. Мамлакатимизга бағишланган ушбу тадбирда Миср Ташқи ишлар вазирлиги, илмий муассасалар, олий ўқув юртлари ва жамоатчилик вакиллари, шунингдек, ўзбекистонлик санъаткорлар ва талабалар иштирок этди.

* * *

Бугун "Туркистон" саройида Республика Товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палатаси ташаббуси билан ўтказиб келинаётган юртимиз тадбиркорларининг "Ташаббус-2002" кўрик-танлови бўлиб ўтади.

Адлия тизими

СУРХОНДАРЁ

Мамлакатимизда фермерлик ҳаракати тобора кенг қулоч отмоқда. Аммо шу билан бирга бу борада амалга оширилиши лозим бўлган ишлар ҳам жуда кўп. Фермерлик йўлига ғов бўлаётган тўсиқлар шулар жумласидандир. Мисолларга мурожаат этадиган бўлсак, Денов туманидаги "Баҳриддин" фермер хўжалиги ва унинг раҳбари Баҳром Ғаниевни туманда ҳам, вилоятда ҳам кўпчилик яхши танийди. Нега деганда у фермер хўжалигининг ишлаб чиқариш режаларини ошиғи билан бажариб келаяпти. Боз устига ҳали ишга солинмаган имкониятлари ҳам бисёр. Шуларни ҳисобга олиб даъво аризаси киритган вилоят Адлия бошқармасининг талабини қаноатлантирган вилоят хўжалик суди фермерга қўшимча равишда 29,2 га ер майдони ажратиб бериши ҳақида ҳал қилув қарори чиқарган. Лекин шу кунга қадар мутасадди раҳбарларнинг айби билан унга ер ажратиб берилгани йўқ.

Шу тумандаги Бобур номидаги ширкат хўжалиги раиси Парда Авазов "Ғаниобод" фермер хўжалигига қонуний ажратиб берилиши лозим бўлган 10 га ерни икки йилдан кейин Адлия бошқармасининг даъвосига асосан фуқаролик ишлари бўйича Денов туманлараро судининг қарори билан ажратиб берди.

Шўрчи туманидаги Охунбобоев номидаги ширкат хўжалиги бошқарувининг собиқ раиси М.Худойбердиев чорвага ихтисослашган бўлсада, ғалла бўйича давлат буюртмасини бажариб келаётган "Орзу" фермер хўжалигининг 5 гектар ерини ширкат хўжалигидаги фуқароларга томорқа сифатида ноқонуний тарқатиб юборган. Мазкур ерни "Орзу" фермер хўжалигига қайтариб бериш ҳақидаги адлия бошқармаси томонидан киритилган тақдимномага Шўрчи туман ҳокими ва ширкат хўжалиги бошқаруви раиси парво ҳам қилмади. Ниҳоят, вилоят Адлия бошқармаси томонидан "Орзу" фермер хўжалиги манфаатини кўзлаб, фуқаролик ишлари бўйича Денов туманлараро судига фермер хўжалигига етказилган моддий зарарни қисман қоплаш учун ширкат хўжалигидан беш миллион сўм, фермер хўжалигининг бошлиғи К.Алимардоновга етказилган маънавий зарарни қоплаш учун бевосита ширкат хўжалигининг собиқ раиси М.Худойбердиевдан 300 минг сўм, ҳозирги раис Р.Лолаевдан 500 минг сўм миқдоридаги маблағни ундириш ҳақида даъво аризаси киритилди.

Шу тумандаги У.Дониёров номидаги ширкат хўжалигида ташкил этилган "Малоҳат" фермер хўжалигининг ерида ҳам фуқаролар уй-жой қуриб олган. Туман ҳокимлиги ва ширкат хўжалиги раҳбарлари томонидан фермер хўжалигининг ерини ўзига қайтариб бериш ёки бошқа жойдан ер ажратиш масаласини икки йилдан буён ижобий ҳал этмаган. Адлия бошқармаси томонидан Шўрчи туман ҳокими ва ширкат хўжалиги раиси номига киритилган тақдимномада кўрсатилган талабларни бажариш имконияти бўлса-да, ушбу талаблар бажарилмаган. Ушбу масала жойида қонуний ечимини топмаганлиги учун адлия бошқармаси "Малоҳат" фермер хўжалиги манфаатини кўзлаб, фуқаролик ишлари бўйича Денов туманлараро судига 10 гектардан ошиқ ер майдони олиб бериш ва маънавий зарарни ундириш ҳақида даъво аризаси киритди.

Хуллас, шу тариқа ер ололмаган фермерлар ҳозирча хафа бўлиб туришибди. Лекин ойнинг ўн беши қоронғу бўлса, ўн беши ёруғ бўлганидек, тез орада уларнинг хафагарчилигидан асар ҳам қолмайди, деб ўйлаймиз. Зеро, қонун улар тарафдадир.

Вазирлар Маҳкамасининг ўтган йил якунларига бағишлаб ўтказилган йиғилишида Президентимиз Ислом Каримов табиий ресурслардан фойдаланишда ортиқча исрофгарчиликка йўл қўйилаётгани, айниқса, ҳаёт манбаи — сув масаласига алоҳида тўхталиб, ундан хўжасизларча фойдаланиш билан боғлиқ ҳар бир ҳолатга қатъийлик билан барҳам бериш зарурлигини таъкидлаган эди.

ИСРОФГАРЛАР ЖАЗОСИНИ ОЛДИ

Оби ҳаётни асрашдек муқаддас туйғу бизга аждодларимиздан қолган меросдир. Лекин афсуски, орамизда ўз ўтмиши ва келажагини қадрламайдиган, фақат шахсий манфаатини ўйлайдиганлар ҳам борки, уларнинг қилмишидан, аввало атрофдаги одамлар, қолаверса, она табиат жабр кўради.

Тошкент вилоят хўжалик судининг сайёр суд мажлисида кўрилган икки иш жараёнида сувдан хўжасизларча фойдаланган хўжаликлар жавобгарликка тортилди. Тошкент вилояти сув назорати инспекцияси хўжалик судига даъво арзи билан мурожаат қилиб, Бўка тумани "Ровот" ҳамда С.Саймоқов номидаги жамоа хўжаликларининг масъул шахслари ўтган йили сувга тегишли қонунларни қўпол равишда бузиб, катта исрофгарчиликка йўл қўйганини маълум қилди.

— Ушбу хўжаликларда **"Сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисида"**ги Қонунда белгиланганидек, сувдан лимит бўйича фойдаланиш ҳолати текширилганда, "Ровот" жамоа хўжалиги 1 миллион 750 минг куб метр, С.Саймоқов номидаги жамоа хўжалиги эса 5 миллион 685 минг куб метр сувни ортиқча сарфлагани маълум бўлди, — деди ЎзА мухбири билан суҳбатда Тошкент вилояти хўжалик суди судьяси Ҳусниддин Исаев. — Суд жараёнида даъво далиллар асосида исботланди. Лекин қилғиликни қилган жавобгарлар, ҳатто суд мажлисига ҳам келмади.

Суд ишдаги ҳужжатларни ўрганиб ва муҳокама қилиб, жавобгарларнинг ҳисоб рақамларида маблағлари бўлмаганлиги сабабли ундирувни уларнинг мол-мулкига қаратишни лозим топди. "Ровот" жамоа хўжалигининг мол-мулки ҳисобидан даъвогарга 312 минг 750 сўм жарима, С.Саймоқов номидаги жамоа хўжалиги ҳисобидан 255 минг 825 сўм жарима ҳамда тегишли давлат божи ва суд харажатларини жавобгарлардан ундириб олиш ҳақида ҳал қилув қарорини чиқарди.

Норгул АБДУРАИМОВА,
ЎзА мухбири

Бугуннинг саволи

РАСМИЯТЧИЛИКНИНГ УМРИ УЗУНМИ?

ЁКИ

КРЕДИТ АЖРАТИШДА ПАЛА-ПАРТИШЛИК ЯРАМАЙДИ

Газетанинг шу йил 5 март сонида ҳуқуқшунос Шарофиддин Мусаевнинг "Мижоз ҳамиша ҳақми?" сарлавҳали мақоласи чоп этилганди. Унда банк томонидан бериладиган кредитни қайтариш, тўлаш, таъминлаганлик муддати ва бирон мақсадда фойдаланиш шартларига асосланиши хусусида фикр юритилганди. Муаллифнинг қуйидаги мақоласида эса Самарқанд вилоят адлия бошқармаси ходимлари томонидан "Савдогарбанк"нинг Иштихон бўлими томонидан мижозларга ажратилаётган микрокредит ва кредитлар ҳужжатлари ўрганиш натижасида дуч келган қонунбузарлик ҳолатлари хусусида сўз боради.

Таҳририят мазкур мақолани чоп этиш орқали банк ходими нафақат иқтисодий, балки ҳуқуқий жиҳатдан билимдон, ўз устида мунтазам ишлаб, янгиликлардан хабардор, изланувчан бўлиши иқтисодий ислоҳотларимизнинг муҳим омилларидан бири эканини эътибордан четда қолдирмасликларини эслатади, холос.

"Жавоҳир-нон" сут-гўшт савдо корхонаси маҳсулот сотиб олиш мақсадида 2000 йилнинг 11 сентябрида банкка кредит сўраб ариза берган. Таажжубланарли томони шундаки, корхонанинг гаровга қўйилган мол-мулкини баҳолаш далолатномаси ариза берилишидан бир кун аввал тузилган. Ипотека шартномаси 21 сентябрда тузилганига қарамасдан, корхонага кредит ажратиш тўғрисидаги банк кредит қўмитаси қарори тўққиз кун олдин — 12 сентябрда чиқарилган.

Агар эътибор бериб қаралса, кредит шартномаси ва кредит қўмитаси қарори аслида мижоздан ариза банкка келиб тушгандан кейингина расмийлаштирилиши керак. Бу ерда эса қонуний тартиб унутилиб, расмиятчилик авж олдирилган. Мавжуд ҳужжатларни кўриб, унинг ҳақиқийлигига ҳеч ишонгинг келмайди.

"Хушмурод" фермер хўжалиги ҳам бир миллион сўм кредит ажратишларини сўраб, ёзма мурожаат қилган. Фермернинг ниятидан банкдагилар ғойибдан хабардор бўлишган шекилли, олти кун аввал кредит шартномаси тузилган. Кредит қўмитасининг қарори чиқарилган. Ҳаттоки, ипотека шартномаси ҳам кредит сўраб ариза берилишидан тўрт кун олдин тузилган.

Хусусий тадбиркор Маҳмуд Исоқов ўтган йилнинг 31 август куни банкка кредит сўраб ариза топширган. Кредит шартномаси 3 сентябрда тузилганига қарамасдан, ипотека шартномаси ундан олти кун аввал — 29 августда расмийлаштирилган. Кўриниб турибдики, кредит шартномасининг ҳақиқийлиги шубҳали.

"Абдусалом", "Митан" фермер хўжаликлари ва хусусий тадбиркор Ж.Алиқуловларнинг кредит ҳужжатлари ҳам қонунда кўрсатилган тартибга жавоб бермайди.

Ёлғоннинг умри қисқа, деган нақл халқимиз онгига сингиб кетган. Борди-ю, ана шу нақлни "Расмиятчиликнинг умри қисқа" деб ўзгартирилса, бунга ҳам эътироз билдирадиган одам йўқ бўлса керак. Чунки барпо этилаётган ҳуқуқий демократик давлатда ҳар бир иш ҳуқуқий манбаларга таянган ҳолда бажарилади. Агар "Савдогарбанк" Иштихон бўлимининг мутасадди ходимлари тижорат банклари тўғрисидаги ҳужжатларга жиддий амал қилганларида, баён этилганидек, расмиятчилик, пала-партишлик юзага келмасди.

Шарофиддин МУСАЕВ,
ҳуқуқшунос

Замон таклифлари

ФИДОИЙЛИК САРМОЯСИ

Хўжалик юритиш шартномалари ширкат хўжаликлари фаолиятини тартибга солувчи асосий ҳужжат ҳисобланади. Ана шу ҳужжатни тузиш, ўзгартириш киритиш, шартнома шартларининг ижросини таъминлаш, шартлар бажарилмаганда эса жавобгарлик масъулиятини зиммага олишда қишлоқ хўжалик фаолиятининг мавсумий хусусиятга эга эканини ҳисобга олиш зарур. Чунки ширкат хўжаликларида пудратчини моддий-техника ресурслари билан хўжалик таъминлайди. Бу эса бир қанча муаммоларни вужудга келтиради. Улардан бири хўжаликларда моддий техника ресурсларининг ҳамма вақт ҳам етарли даражада бўлмаслиги ва бу борада баъзан узилишларнинг мавжудлигидир. Бу ҳол йил давомида қилинган меҳнат самарасини бирон-бир сабаб туфайли бой бериш хавфини пайдо қилади. Мисол учун ёз ойида суғориш тадбирларини кечиктириш қандай оқибатга олиб келишини кўриб чиқайлик. Ғўзага сув қўйиш учун аввало жўяк очилиши лозим. Бу ишни шартнома бўйича хўжалик бажариши керак, хўжалик эса техника етишмаётгани боис уддалолмайди. Натижада пудратчи олдида ҳосилни бой бериб қўйиш хавфи кўндаланг бўлади. Агар бундай пайтда тезкор оқилона тадбир қўлланилмаса, пудратчи бир йиллик меҳнатига куяди. Албатта, бу каби ҳолатда пудратчи "Бой берилган фойда"ни хўжалик ҳисобидан қонуний асосда ундириб олади. Чунки хўжалик учун бу ҳолат шартномада кўрсатилган "форс-мажор" вазиятига тўғри келмайди. Шу боис у пудратчига етказилган барча зарарларни тўлашга мажбур бўлади. Лекин кўп ҳолларда хўжалик шартномавий режани бажариб фойда олган бўлсагина пудратчига қарзини тўлайди. Агар фойда олинмаган ёхуд хўжаликнинг заҳираси йўқ бўлса, хўжалик пудратчига қарздор бўлиб қолаверади. Бу нарса эса шартномавий муносабатга бўлган ишончга путур етказади. Баъзан шундай ҳам бўлиш мумкинки, хўжалик ҳеч қачон пудратчига етказилган зарарни қоплаб беролмайди. Бундай вазиятдан чиқишнинг бирдан-бир йўли рентабелли хўжаликдагина топилиши мумкин. Бироқ одатда рентабилли хўжаликда бундай вазият умуман бўлмайди. Демак, қолоқ хўжаликнинг омадсиз пудратчиси олдида бундай вазиятдан чиқиш учун тадбир ўйлаб топиш, молиялаш ҳамда унинг шартномавий негизини яратиш вазифаси кўндаланг бўлади.

Сирасини айтганда, сурункали зарар кўрувчи хўжаликларда бундай "бир бирига зарар келтириш", "бой берилган фойдани ундириб олиш" ҳолатлари тез-тез учраб туради. Шу боис бировга айб тўнкаш ўрнига қўлни қўлга бериб, биргаликда муаммони ечиш лозим. Бизнингча, шу ўринда шартли равишда номланган "фидойилик сармояси" нима, деган саволнинг туғилиши табиий.

"Фидойилик сармояси" — пудратчининг шахсий ташаббуси, янаям тўғрироғи, шахсий пули демакдир. Хўжалик ноилож қолганда пудратчи томонидан ҳосилни сақлаб қолиш учун сарфланган харажатни биз шундай деб номладик.

Энди асосий муддоага ўтсак. Рентабелли хўжаликнинг пудратчиси ташаббус кўрсатиб ўз ҳисобидан норасмий тарзда ёлланма ишчи жалб этиши ёхуд кўрсатилаётган хизматнинг сифатли бажарилиши учун қўшимча маблағ сарфлаши мумкин. Очиғи, у бу ҳаракати билан фойда кўрса-кўрадики, зарар кўрмайди. Лекин қолоқ хўжаликнинг пудратчиси шундай ишни амалга оширса, келажакда сарфлаган харажатини ундириб оладими?

Шу каби саволларга жавоб излаш баробарида шундай таклифни ўртага ташламоқчимиз: ширкат ва деҳқон-фермер хўжаликлари, кичик корхоналарда, одамларнинг шахсий маблағи—фидойилик сармоясидан фойдаланишнинг ҳуқуқий асосларини яратиш ва уни амалиётга жорий этиш зарур. Ўйлаймизки, бу тадбир қўлланилса, ҳеч ким ютқазмайди.

Йўлдош НАВРЎЗОВ,
Сирдарё вилояти

ТАҲРИРИЯТДАН: Баён этилган таклиф, шубҳасиз, диққат-эътиборга молик. Унинг бошқа жиҳатлари энди мутахассису тадбиркорларнинг ҳукмига ҳавола. Бу борадаги таклиф ва мулоҳазаларни кутиб қоламиз.

Баҳорни қаршилаётган болалар

Ислоҳот довонлари

ҲАЛОЛЛИК ҲАМИША ҒОЛИБ

Мамлакатимиз Президенти томонидан қабул қилинган **"Иқтисодий ислоҳотларни янада чуқурлаштириш, хусусий мулк манфаатларини ҳимоя қилиш ва тадбиркорликни ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида"**ги Фармони халқимиз томонидан мамнуният билан кутиб олинди.

Бу Фармон эзгу ният, яхши кунлар умиди билан меҳнат қилаётган ишбилармон ва тадбиркорлар ҳаётида кескин бурилиш ясади. Бу эса ўз навбатида мамлакатимиз иқтисодий қудратини ривожлантириш ва унинг ишонч билан олға ҳаракат қилиши учун имконият яратди. Бир сўз билан айтганда деҳқон ҳақиқий маънода ер эгасига, тадбиркор эса ўзи яратаётган бойликнинг хўжайинига айланди.

Аммо ҳамма жойда ҳам шу имкониятдан тўғри фойдаланилаяптими? Тўғрисини айтадиган бўлсак, мамлакатимизда амалга оширилаётган бу ислоҳотлар баъзи жойларда суст кечмоқда. Айниқса, жамоа, ширкат ҳамда деҳқон-фермер хўжаликларининг фаолияти таҳлил этилганда жиддий нуқсонлар кўзга ташланиб қолмоқда. Бунга гоҳида ширкат ёки деҳқон-фермер хўжаликлари аъзоларининг ўзлари сабабчи бўлса, гоҳида уларга йўл-йўриқ кўрсатиб, уларнинг яна ҳам самаралироқ фаолият кўрсатиши учун кўмаклашиши лозим бўлган айрим ташкилот мутасаддиларининг ўз ишига совуққонлик билан қарашлари сабаб бўлмоқда.

2001 йили Иштихон туманлараро фуқаролик ишлари бўйича суди тизимида хўжалик даласида меҳнат қилаётган фуқаролар ва тадбиркорлар манфаатларини ҳимоя қилиш ва иш ҳақларини ундириш юзасидан 219 дан зиёд фуқаролик иши кўриб чиқилди. Уларнинг манфаатини ҳимоя қилиш юзасидан судга тақдим этилган даъво-аризаларининг аксарияти вилоят адлия бошқармаси томонидан киритилди.

Ушбу даъво аризалари сайёр суд таркибида кўриб чиқилиб, суднинг ҳал қилув қарорига асосан жавобгарлардан улар фойдасига моддий ва маънавий зарар тўлиқ ундириб берилди.

Кези келганда шуни ҳам алоҳида таъкидлаб ўтиш жоизки, аксарият хўжалик раҳбарлари деҳқоннинг пешона тери эвазига етиштирилган маҳсулотни оладилару, аммо пулини вақтида тўлашни "унутиб" қўядилар. Шу сабабли деҳқон ва фермернинг умри шу пулни ундиришга кетади. Сансоларлик оқибатида уларнинг қонун билан қўриқланадиган манфаатларига зиён етказилади.

Даъвогар судга вилоят адлия бошқармаси даъво аризаси билан мурожаат қилди. Суд пудратчи Б.Бозоровнинг қонуний манфаатларини кўзлаб жавобгар Иштихон туманидаги "Меҳнат Роҳат" ширкат хўжалиги раиси И.Ботиров ва шу хўжаликнинг бош ҳисобчиси Т.Бердимирзаевларга нисбатан шартномада белгиланганидан ортиқча топширилган буғдой маҳсулотини ундириб бериш тўғрисидаги даъво ариза бўйича фуқаролик ишини кўриб чиқиб, пудратчига хўжалик ҳисобидан 297550 сўм миқдоридаги меҳнат ҳақини ундириб бериш тўғрисида қарор чиқарди.

Гап шундаки, мазкур хўжаликда қатор йиллардан буён меҳнат қилиб келаётган Б.Бозоров 1999-2000 йилда ҳам 2000 йил ҳосили учун ўзига бириктирилган 2,5 гектар пахта майдонининг ҳар гектаридан 50 центнердан жами 10800 кг буғдой етиштириб бериш тўғрисидаги хўжалик билан шартнома тузиб ғайрат билан ишга киришади. Вақтида ўғитини бериб оби-тобида сув қўйиши натижасида етиштирилган ҳосил у кутгандан ҳам зиёда бўлиб, ҳар гектар майдондан режадаги 50 центнер ўрнига 54,2 центнердан ҳосил етиштиради ва хўжалик хирмонига 13505 кг буғдой топширади. Бундан кўнгли тоғдек кўтарилган пудратчи хўжалик бошқарувининг раиси И.Ботиров ва бош ҳисобчи Т.Бердимирзаевларга учрашиб режадан ортиқча топширилган 2705 кг буғдойни натура ҳолида беришларини сўраганида ҳар сафар уларнинг рад жавобини олиб, аро йўлда сарсон бўлиб юраверган.

Деҳқонга талаб қўйишдан олдин унинг кўнглини ҳам билиш керак. Негаки, у даромадим яхши бўлсин, дейди. Йил охирида фалон сўм миқдорида қўшимча меҳнат ҳақи олдим, деб ғурурланишни яхши кўради.

Хўш, шу оддий ҳақиқатни Иштихон туманидаги М.Жўраев номли жамоа хўжалиги раиси ёки унинг бош ҳисобчиси Бекпўлат Сапаевлар билишмасмиди? Билишарди. Билишарди-ю, лекин йил ўн икки ой хўжалик даласидан бери келмай, пешонаси офтоб нуридан қорайиб, ҳосил етиштираётган деҳқоннинг меҳнат ҳақини ўз вақтида бериш чора-тадбирини кўрмай келишган. Уларнинг ана шундай беэътиборликлари сабабли туманлараро фуқаролик судига мурожаат қилган хўжалик аъзоси Шокир Худойназаровнинг даъво аризаси қаноатлантирилиб, жавобгар Иштихон туман М.Жўраев номидаги жамоа хўжалигидан 60665 сўм иш ҳақи ундириб берилди.

Юртбошимиз Ўзбекистоннинг бугуни ва эртанги куни фермерларнинг меҳнати уларга яратиб берилаётган шарт-шароитларга тўғридан-тўғри боғлиқ эканини ҳар бир сўзида таъкидлаб келмоқдалар. Афсуски, айрим жойлардаги тўрачилик маҳаллий органлар ва идораларнинг фермерлик фаолиятининг яна ҳам ривож топиши учун тўғри йўл кўрсатиш, кўмаклашиш ўрнига турли тўсиқ ва ғовлар ўйлаб топишиб, бу ҳаракатнинг кенг қулоч ёйишига салбий таъсир кўрсатмоқдалар.

Каттақўрғон туманидаги Охунбобоев номидаги жамоа хўжалигининг Гулва қишлоғида Мустафо Нурматов деган тиниб-тинчимас инсон меҳнат қилади. У хўжалигида "Соҳиба" фермер хўжалигини ташкил этиб, фарзандлари ва ҳамқишлоқларини ёнига олиб, яхши умид билан иш бошлади. Ғалланинг бўшаган майдонларига такрорий экин экиб, дурустгина ҳосил олди. Оиласининг ҳам, ҳамқишлоқларининг ҳам омборини тўлдирди. Лекин эрта баҳордан кеч кузгача дала оралаб, ризқ-рўз яратаётган ана шундай заҳматкаш инсонлар ташаббусини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш ўрнига текшириш устига текшириш ўтказиб, уларнинг бошида тегирмон тоши ўйнатиш қайси қуюшқонга тўғри келади.

Афсуски, айрим текширувчи ташкилот ходимлари ўзларининг ана шундай ноқонуний хатти-ҳаракатлари билан сира тоқат қилиб бўлмайдиган ҳолатларни содир этмоқда.

Самарқанд шаҳар "Интизом" аудиторлик фирмаси аудитори Рашид Анорбоев деҳқон-фермер хўжалигининг молиявий хўжалик фаолиятини аудит текширувидан ўтказиб, М.Нурматовнинг пахта экилиши лозим бўлган жойга ғайриқонуний тарзда шоли экканлиги натижасида Каттақўрғон пахта тайёрлаш заводига шартнома асосида етказиб бериши лозим бўлган пахта ҳосили етказиб берилмагани сабабли давлатга кўп миқдорда моддий зарар етказилди, дея нотўғри текшириш хулосаси беради. Натижада Каттақўрғон туман прокуратурасининг собиқ прокурори ва унинг терговчиси томонидан фермернинг фаолияти элакдан ўтказилди. Бироқ жўяли хато ва камчилик топилмади. Суд ана шу муаммони атрофлича ўрганиб чиқиб, фермерга етказилган зарарни ундириб берди.

Р.ТУРСУНОВ,
журналист

Таҳрирсиз мактублар

ФЕРМЕР БЎЛМОҚЧИ ЭДИМ...

Бизнинг қишлоқ туман марказидан анча олисда жойлашган. Шу боис қишлоғимиз аҳолисининг аксарияти далада ишлаб, деҳқончилик ортидан келган даромад эвазига рўзғор тебратади. Албатта, қишлоқда яшашнинг ўзига хос мураккаб томонлари ҳам йўқ эмас. Буни икки оғиз сўз билан ифодалаб бўлмайди. Ҳаёт ўз маромида давом этаяпти. Кун, йил сайин рўзғор каттариб, оила ташвишлари ҳам ортиб бораяпти.

Бугун давр шундайки, у ҳар бир кишидан изланиш, ташаббус кўрсатиб яшашни талаб қилади. "Олма пиш — оғзимга туш", деган замонлар аллақачон ўтиб кетди. Бошқа жойларда бўлгани каби бизнинг туманда ҳам фермер хўжаликлари ташкил этила бошланди. Эл қатори мен ҳам фермер бўлсам, деҳқончилик қилсам, ундан келган даромад эвазига яхши яшаб, давлатга ҳам, ўзимга ҳам фойда келтирсам, деган ниятда "Гигант" ширкат хўжалиги раиси номига ариза ёздим. Аризам 2001 йил 18 октябр куни "Гигант" ширкат хўжалигининг 4-сонли умумий йиғилишида кўриб чиқилди. Йиғилиш қарорига кўра, хўжалик ҳудудидаги мелиоратив ҳолати нисбатан ёмон бўлган, шўрланган, ҳосилдорлиги паст ерлардан 15,1 гектар майдон ажратиб бериладиган бўлди.

2001 йил декабр ойида фермер хўжалигини давлат рўйхатидан ўтказиш ва ер майдонини ажратиб бериш учун туман ҳокимлигига ариза ёздим. Барча зарур ҳужжатларни тақдим этдим. Аризам туман ҳокимлигида негадир эътиборсиз қолдирилди. 2001 йил 22 декабр куни эса туман деҳқон ва фермер хўжалиги ишини ташкил этиш ишчи гуруҳи томонидан жавоб олдик. Унда бир йил "Гигант" ширкат хўжалиги билан пудрат асосида иш ташкил этиб, йил якуни бўйича белгиланган режа ва топшириқларни бажарсак, 2002 йил якуни бўйича фермер хўжалиги ташкил этишга рухсат берилиши айтилган экан.

Гапнинг очиғи, бундай жавобни ўқиб, бошим қотиб қолди. Туман ҳокимиятидагиларнинг айтганига кўра, ширкат хўжалиги билан пудрат асосида иш юритсак, пахта ва бошқа экинларнинг режасини бажариш-бажарилмаслиги фақат бизнинг меҳнатимизга боғлиқ эмаслиги шундай равшан. Чунки биз ҳар қанча ҳаракат қилмайлик, ҳосил тақдири бир томондан хўжалик раҳбар мутахассисларининг саъй-ҳаракатларига ҳам боғлиқ. Кун эса ўтиб бораяпти. Эрта-индин далада деҳқончилик ишлари қизиб кетади. Йил шу зайлда ўтаверса, қишлоқ хўжалигидаги муаммолар қачон ўз ечимини топади?

Н.ЖАББОРОВ,
Мингбулоқ туманидаги "Гигант"ширкат хўжалиги

РАИС ҚОНУНДАН ЗЎРМИ?

Қашқадарё вилояти, Китоб туманининг Охунбобоев номидаги ширкат хўжалиги 8-бригадаси пудратчилари ноқулай аҳволда қолдилар. Сабаби — улар йиллик режани уддалаган бўлишларига қарамай, хўжалик раиси Алланазаров пудратчиларга тегишли ерларни гапсўзсиз иккига бўлиб ташлади. Бу ҳаракат ноқонуний бўлганлиги учун пудратчилар вилоят адлия бошқармасига мурожаат қилдилар. Бошқарма томонидан аризада кўрсатилган ҳолатлар ўрганиб чиқилди. Натижада барча важлар исботланиб, ширкат хўжалиги бошқаруви раиси номига шу йилнинг январ ойида тақдимнома киритилди. Бунга жавобан раис феврал ойи бошларида ер ўз эгаларига қайтарилди, тақдимнома қаноатлантирилди, деган мазмунда жавоб хати ёзди. Аслида эса бундай бўлмади... Хўжалик раҳбари пудратчиларга "ерни мен бўлганман, уни ҳеч ким ололмайди" дея ўшқирди. У яна "ширкатда ички субъектлар бузилган, мени шуни тўғирламоқчиман, бир бригада бойиб, иккинчиси зарар кўрмаслиги лозим", деган сабабни ҳам рўкач қилди. Ваҳоланки, бизнинг еримизнинг ярмини олиб бермоқчи бўлаётган 15-бригада жамоаси ўтган йили биринчилардан бўлиб режани бажарган ва бош пудратчи мукофотланган эди.

Баъзи бригадаларнинг зарар кўришлари эса хўжалик маблағининг тўғри тақсимланмагани туфайлидир. Масалан, 15-бригада далаларини суғориш учун насос етишмайди. Лекин раис насос ўрнига бошқа хўжаликда бор ва соз нарсанинг янгисини олди. Шунинг ўрнига сув чиқарувчи насос олса бўларди.

Шу каби нотўғри тақсимот ва яна бошқа сабаблар туфайли бир жойда яшовчи кишилар бир-бирини тушуна олмаяптилар. Кўплаб пудратчилар бунга асосий сабаб, хўжалик раҳбарларининг эртани кўра олмаслигидан деб биладилар.

Ҳурматли таҳририят!

Ширкат хўжалигимиздаги бу каби ўзбошимчаликларга чек қўйилишига ёрдам беришларингизни кутиб қоламиз.

Нўъмон САИДОВ,
Китоб тумани

ТАҲРИРИЯТДАН: *Ҳар доим таъкидлаганимиздек, газета холис минбар сифатида исталган томоннинг мулоҳазаларини чоп этишга тайёр. Биринчи томоннинг баён этилган фикрларига иккинчи томон — мутасадди ташкилотлар албатта жавоб беради ва натижаси ҳақида бизни хабардор қилади, деб ўйлаймиз.*

Ҳуқуқий саводхонлик сари

СУҒУРТА ШАРТИ

(Давоми. Боши ўтган сонда)

Давлат суғурта назорати барча зарур ҳужжатларни олгандан кейин 30 кун мобайнида рухсатнома бериши керак. Рухсатнома бериш рад этилган тақдирда худди шу муддат ичида рад этиш сабаблари суғурта ташкилотига хабар қилинади. Баъзи ҳолларда фуқаролар томонидан суғурта қилинган мол-мулкнинг умумий қийматини ошириб кўрсатиш учраб қолиши мумкин. Масалан, ўз мулкини суғурта қилдирган суғуртачи маълум вақтдан кейин уй-жойини кенгайтиради, қўшимча маблағ сарфлаб, қўшимча хоналар қуради. Натижада яшаш шароити яхшиланади ҳамда суғурталанган уй-жойнинг қиймати олдингигига қараганда ошади. Агар мана шу ҳолат аниқланса, суғуртачи суғурталанувчи аризасига мувофиқ мулкини қайтадан суғурталаб бериши шарт.

Суғуртачи суғурта мажбуриятини расмийлаштираётган вақтда суғурта суммаси ҳам шундан келиб чиққан тарзда суғурта бадали ва суғурта тўлови миқдорини белгилаб бериши лозим.

Суғурта бўйича тузилажак шартномалар шартига кўра суғурталанувчи суғурта суммасини қонунда кўрсатилган тартибда ўз муддатида тўлаши шарт. Шу нарсага эътибор бериш кераккки, ҳар бир суғурталовчи компания қонун бўйича суғурта шартномасини тузган шахслар мулки ва бойлиги ҳақидаги маълумотларни эълон қилиши мумкин эмас.

Ўз навбатида ҳар бир суғурталанган мижоз учун қонун белгилаб борган мажбуриятлар ҳам мавжуд. Суғурта битимига имзо чекилгандан кейин суғурта қилинган мол-мулкнинг эгаси шартнома шартларига ўз томонидан ўзгартириш киритмоқчи бўлса, бундан суғурта ташкилотини хабардор қилиши лозим.

Суғурта компанияларига тўланадиган суғурта бадали суғурта тарифларига мувофиқ ўз вақтида тўлаб турилиши қонунда қатъий белгилаб қўйилган.

Суғурта ҳуқиқига кўра республикамизда амал қилаётган "Суғурта тўғрисида"ги қонун талаблари асосида иш юритиш талаб этилади. Ҳар бир суғурта компанияси фуқароларга суғурта тушунчаси моҳиятини батафсил тушунтириб бериши, аҳолига суғурта объектлари ҳамда суғурта шакллари, суғуртанинг мажбурий ва ихтиёрий эканлиги хусусидаги билимларни ошириб бориш суғурта тизими ривожига катта ёрдам беради.

Юридик шахслар, шунингдек, жисмонийшахслар суғурта вакилларига учрашиш ва улардан маслаҳатлар олиш, суғурта таваккалчилиги, суғурта ҳодисаси юз берганда, суғурта тўловларини амалга ошириш усулларини билишлари мақсадга мувофиқ.

Қонунда кўрсатилган суғурта пули, товони, таъминоти, тўловлари ҳамда тарифлари аҳоли орасида тарғиб қилиниши, суғурта шартномалари тўғрисида матбуотда ахборот бериб бориш, суғурта шартномаларини тузиш бўйича фуқароларга маслаҳат бериш зарур деб ҳисоблаймиз. Суғуртачи ва суғурталанувчи шахслар ўз мажбурият ва бурчларини ҳамда ҳақ-ҳуқуқлари ҳақида муфассал ва аниқ маълумотларга эга бўлишлари керак.

Ҳар бир давлатнинг нобюджет ижтимоий фондларининг асосий манбалари суғурта бадаллари ҳисобланади. Давлат нобюджет фондларига келиб тушадиган суғурта бадаллари деганда мажбурий тўловлар, юридик ва жисмоний шахслар томонидан қонун белгилаган нормада ўтказиладиган маблағлар тушунилади.

Қонуний жиҳатдан олиб қаралганда, суғурта бадаллари давлатнинг марказлашган даромадларига киради. Қонун бўйича ижтимоий суғуртанинг вазифаси Пенсия фондини ташкил этиш, мажбурий тиббий суғурталашни йўлга қўйиш, аҳолини иш билан бандлигини таъминлашни амалга оширишдан иборат.

Ҳаётда белгиланган муддатдан олдин аҳолини бандлик муаммоларини ечиш мақсадида айрим тоифаларга пенсия тайинлаш пенсия ёшига тўлаш, касаллик, бола туғилиши ва бошқа ҳолларда юз бериши мумкин. Бунда аҳоли томонидан тўланган суғурта бадаллари аҳолини ўзига яна қайтарилади. Албатта, тўланган суғурта бадаллари айнан бадал тўлаган кишиларнинг ўзларига қайтмасдан, балки ёрдамга муҳтож аҳоли тоифаларига қайтади. Умуман олганда, тўлаган суғурта бадаллари ҳар бир шахснинг шахсий жамғармаси бўлиб қолмай, балки жамиятнинг умумий мулки ҳисобланади.

Биз ушбу мақоламизда суғурта қилиш ва унда қатнашадиган томонларнинг мажбурият ва ҳақ-ҳуқуқлари хусусида умумий маълумот беришга ҳаракат қилдик. Кўпчилик суғурта деганда кўпроқ шўро замонида амалга оширилган суғурта иш тизимининг иш фаолиятини кўз олдига келтиради ва унга нисбатан хайрихоҳлик билдирмайди. Жамият ва тузум ўзгариб бориши билан унинг бошқарув органлари ҳам аста-секинлик билан ўзгариш қилишга мажбур. Чунки янгича тафаккур ва қарашлар руҳида тарбияланган фуқаролар энди пешона тери билан топган ҳар бир сўм ва тийиннинг қадрига етади. Шунингдек, ўша маблағни бирон нарсага сарфлашдан олдин ҳар томонлама ўйлаб кўриши аниқ. Ҳозирги вақтда ҳам худди шундай ҳол юзага келмоқда. Шунга кўра суғурта қилиш ташкилотларига мурожаат қилган фуқаролар олдин бу ташкилотнинг нечоғли аҳамияти борлигидан бохабар бўлмоқлари лозим. Шундан кейингина мол-мулкини суғурта қилиш шартномасига ихтиёрий тарзда имзо чекишдан ўзини четга тортмайди. Ўйлаймизки, халқимиз суғурта қилиш шунчаки ёки улардан маълум миқдордаги бадал тўловларини йиғиб олиш учун тузилган қоғозбозлик эмаслигини англаб етадилар.

Ҳабибулла БОЕВ,
доцент,
Муҳамадали ЭШНАЗАРОВ,
катта ўқитувчи

Қиёс

ЕР ҚАДРИ

Учқўрғон туманидаги "Қўчқор ота" номидаги ширкат хўжалиги «Андижон» канали бўйида жойлашган. Катта йўл ёқасида, каналнинг чап тарафида 20 гектар экин майдони бўлиб, ўтган йили ер икки фермер хўжалигига тенг бўлиб берилганди.

Фермер хўжалигининг бири "Абдубанно ота", иккинчиси «Юлдуз-К» деб номланди. "Абдубанно ота" фермер хўжалигини механик ҳайдовчи касбини эгаллаган Давлатмирза ака Банноев бошқарди.

"Юлдуз-К" фермер хўжалигининг бошлиғи Юлдузхон Турсунова оддий дала ишчиси бўлиб хизмат қилган. Бундай қараганда ҳар икки фермерни деҳқончилик, шу жумладан, пахтачилик соҳасидан бехабар деб айтишга бизда асос йўқ. Бироқ икки фермер хўжалигининг йил якунида эришган натижалари кўнгилдагидек якун топмади. Юлдузхон опа бошчилик қилган фермер хўжалик аъзолари 10 гектар майдондан режадаги 34 тонна пахта етиштиришди. Бироқ Давлатмирза ака Банноев бошчилигидаги фермер хўжалик деҳқонлари 10 гектар ердан бор-йўғи 8,5 тонна пахта ҳосили олиш билан чекланди: ҳосилдорлик гектар бошига 8,8 центнерни ташкил қилди. "Юлдуз-К" ф ермер хўжалиги деҳқонлари ўтган 2001 йилни 3 миллион 8 минг 845 сўм ялпи даромад билан якунлади. Соф фойда 350 минг сўмдан ошди.

Тан олиш керак, иш бор жойда камчилик бўлиши муқаррар. Фермер хўжалик ташкил қилиш учун ариза бераётганлар орасида ерни қадрлайдиган ҳақиқий деҳқонлари ҳам бор. Аксинча, «бир бало қилиб ерни олсам бўлди, у ёғига бир гап бўлар" дегувчи нохолис кишилар ҳам йўқ эмас. Шу туфайли ўтган йили пахта етиштириш соҳасида бир мунча қийинчиликлар бўлди. Туманда режадаги 37 минг 750 тонна ўрнига 37 минг 873 тонна пахта хирмони яратилди. Ҳосилдорлик гектар бошига 33,1 центнерни ташкил қилди. Бироқ бу кўрсаткичлар фермер хўжаликлари уюшмасида анча паст даражада бажарилган. 1921,5 гектар майдондан 6 минг 312 тонна пахта, 764 гектар майдондан 2 минг 552 тонна буғдой дони йиғиштириб олинди. Бошоқли дон режаси 97,7 фоизга уддаланди. Бу рақамларни келтиришдан мақсад фермерлар ёмон ишлади, деб уларни ёмонотлиққа чиқариш эмас. Лекин ҳурматли юртбошимиз таъкидлаганидек, ер ҳақиқий эгасини топиши керак. Фермерлик ҳамманинг орзуси, бироқ унинг уддасидан ҳар ким ҳам чиқавермас экан.

— Пахта тайёрлаш режасини 1 октябрдаёқ бажарган эдик, — дейди фермер Юлдузхон Турсунова. — Пахтадан бўшаган жойнинг 8 гектарига буғдойнинг "крошка" навидан сепдик. Ҳосилдорлик гектар бошига 55 центнердан белгиланган. Ялпи хирмон 44 тонна. Ниятимиз бу кўрсаткични ортиғи билан бажаришдан иборат.

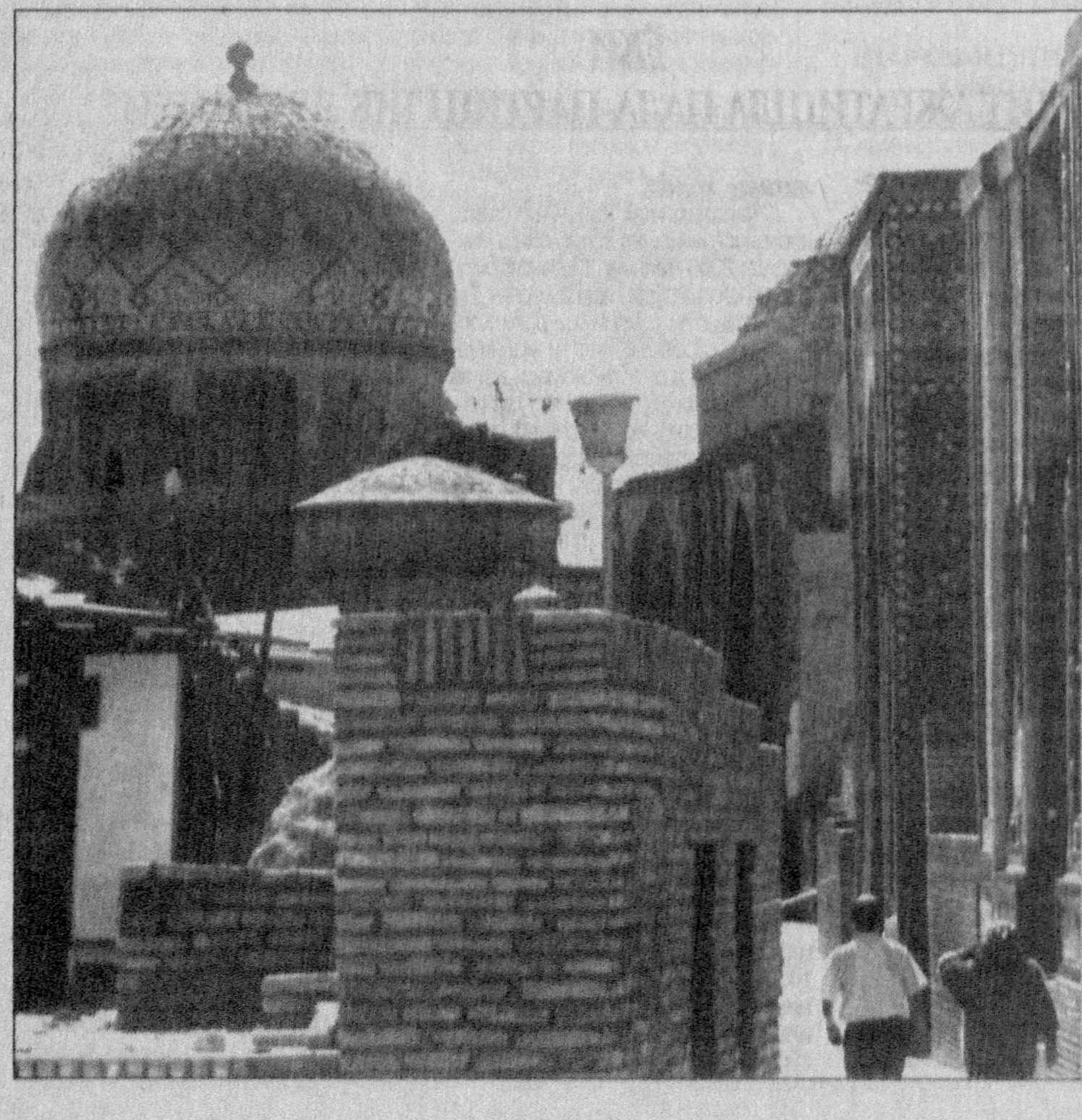

Нега бир хил шароитда икки хил натижа, деган ҳақли савол туғилади. Бунинг сабабини туман ҳокимининг қишлоқ ва сув хўжалиги масалалари бўйича биринчи ўринбосари Абдуллажон Жўраев шундай изоҳлайди: Ҳозир, фермер бўламан, менга ер беринглар, дегувчилар сони кўпайди. Бироқ масаланинг иккинчи жиҳати ҳам бор. Фермерлик айрим кишилар ўйлаганчалик осон иш эмас. Фермерликнинг замирида меҳнат, масъулият, тадбиркорлик ва бурч ётади. Мана оддий мисол, "Абдубанно ота" фермер хўжалиги пахта етиштириш режасини бажармади. Гап 10 гектар ерда етиштирилган пахта ҳосили хусусида бораётгани йўқ. Пахтачилик туманимизда етакчи тармоқ саналгани учун 10 гектар ернинг пахта ҳосилини бошқа жойлардан олинган пахта ҳосили қоплаб кетаверади. Бироқ энг муҳими шуки, 10 гектар ерда меҳнат қилган тўрт нафар дала ишчиси ва уларнинг фарзандлари тақдири-чи? Ахир улар ана шу ердан олинган даромад эвазига рўзғор тебратишади.

Сирасини айтганда, "Абдубанно ота" фермер хўжалиги бошлиғи ерни олишга олди, лекин қадрига етмади. Ғўза парваришига эътиборсизлик қилди, ҳатто ғўза суғоришда ёрдамчи кучлардан фойдаланишга тўғри келди.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, фермер хўжаликни ташкил қилиб, уни бошқариш ҳам алоҳида эътибор ва масъулиятни талаб қилар экан. Фермер бўлиш орзусида яшаётган айрим фуқароларга маслаҳат шуки, уни ташкил қилишдан илгари келгусида тўғаноқ бўладиган ҳар қанақа машаққатларни бўйинга олиб ишга киришган тузукроқ.

Маъмур МУСУЛМОНОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Савол беринг!

Уни хат ҳамда 133-70-65, 132-14-18 рақамли телефонлар орқали кутамиз.

Ҳурматли таҳририят!

Мен тадбиркорлик фаолияти ҳақида бир нечта савол билан мурожаат қилмоқчиман. Саволларим қуйидагича:

1. Туман солиқ идораси ходими вилоят солиқ бошқармасидан буйруқ чиқартириб, текшириш ўтказишга ҳаққи борми?

2. Хусусий фирма товар айланмаси (обороти) ҳақидаги маълумотни солиқ идораси ходими қандай шароитда олиши мумкин ва нимага асосан?

3. Фирма солиқларини нотўғри ҳисоблаб, инкасса қўйиб ундирган солиқ идораси ходимига нисбатан қандай чора қўлланилади?

4. Департаментнинг вазифаси нима?

5. Банк томонидан берилган нақд пул тушуми режасини бажарган фирма ёки корхоналарга қандай имтиёз мавжуд?

Гулсара ИСМОИЛОВА,
Хоразм вилояти, Гурлан тумани

Мазкур саволларга ҳуқуқшунос Воситхон Орифхонов шундай жавоб беради:

1. Бундай ҳолатда туман солиқ идораси ходимининг текшириш ўтказишга ҳаққи йўқ. Бу ҳақда тўлиқ маълумотни 1998 йил 24 декабрда қабул қилинган **"Хўжалик юритувчи субъектларни давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида"**ги Қонун ва 1996 йил 17 августда тасдиқланган назорат органлари (уларни текширишни мувофиқлаштириш кенгаши)нинг рўйхатидан олишингиз мумкин.

2. 1997 йил 29 августда қабул қилинган **"Давлат солиқ хизмати тўғрисида"**ги Қонунда келтирилишича, солиқ идораси ходими хусусий фирма товар айланмаси (обороти) ҳақидаги маълумотни қўшимча даромад ҳақида декларация бўлган ҳолатда олиши мумкин. Акс ҳолда бу ҳақда маълумот олишга унинг ваколати бўлмайди.

3. Агарда солиқ идораси ходими фирма солиқларини қасддан нотўғри ҳисоблаган бўлса, ички тартиб қоидаларига асосан интизомий ва маъмурий жавобгарликка тортилади. Адашиб ҳисоблаган бўлса, ортиқча тўланган маблағ кейинги маблағ тўловларига қўшиб ҳисобланади.

4. Департамент (французча — departement) Франция ва бир неча бошқа мамлакатларда асосий маъмурий-ҳудудий бирлик ҳисобланса, баъзи давлатлар (АҚШ, Швейцария, Ўзбекистон) да идора, вазирлик ёхуд уларнинг бўлимлари номидир.

Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 6 июлда қабул қилинган **"Иқтисодиёт ва солиқ соҳасидаги жиноятларга қарши курашишни кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида"**ги қарорига асосан Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузурида солиққа оид жиноятларга қарши курашиш Департаменти ва унинг жойлардаги ҳудудий бошқармалари ташкил қилинди. Департамент ва унинг ҳудудий тузилмалари олдига қўйилган асосий вазифалар солиққа оид жиноятлар ва қонунбузарликларни аниқлаш, уларнинг олдини олиш ҳамда бартараф қилишдан иборат. Шунингдек, давлат солиқ сиёсатини амалга оширишни таъминлаш, солиққа тортиш базаларини кенгайтириш, нақд пул маблағлари муомалада бўлиши белгиланган тартиби бузилишининг олдини олишни назорат қилади. Шу билан бирга Департамент аҳолида солиқларни тўлашдан бош тортган, иқтисодиёт, солиқ соҳасида содир этилган жиноятлар учун жазо муқаррарлиги тушунчасини тарбиялайди.

5. Бундай ҳолда фирма ёки корхоналарга ҳеч қандай имтиёз йўқ. Фақат банкдан кредит олиш учун енгиллик яратилади.

Ҳуқуқий маърифат

ЮЗЛАШТИРИБ СЎРОҚ ҚИЛИШ ТАРТИБИ

Юзлаштириш илгари сўроқ қилинган шахс кўрсатувлари ўртасида жиддий қарама-қаршиликлар бўлганда бу қарама-қаршиликларнинг сабабини аниқлаш учун ўтказилади.

Юзлаштиришда гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи, жабрланувчи ва гувоҳ сўроқ қилиниши мумкин.

ЖПК, 122-модда

Қонунларимизга кўра шахсни жавобгарликка ва жазога тортиш учун энг аввало, унинг жиноятни тўла ўз исботини топиши шарт. Нега деганда фақат исбот қилиш орқалигина адолат, ҳақиқат қарор топади.

Жиноят процессида қўлланиб турадиган тергов ҳаракатларидан бири бу юзлаштириб сўроқ қилишдир. Бу тергов ҳаракати маълум ишни адолатли ва қонуний ҳал қилиш учун ёрдам берадиган кўрсатма олиш ва уларни расмий равишда қайд этишни ўз ичига олади. Сиртдан қараганда, юзлаштириб сўроқ қилиш ҳаракати оддий бўлиб кўриниши мумкин. Аммо бунга қарамай бу жараён терговчидан юксак касбий тайёргарлик ва маҳоратни талаб этадиган машаққатли мураккаб, кўп йўлама тергов ҳаракатларидан бирибдир. Бундан ташқари уни самарали ўтказиш учун терговчи юзлаштириб, сўроқ қилувчиларнинг руҳиятини яхши билиши, улар билан ўзаро тўғри муносабат ўрната олиши, муайян вазиятни, юзлаштириб сўроқ қилинувчиларнинг мавжуд бўлган қарама-қаршиликларини бартараф қилган ҳолда турли тактик жамда руҳий таъсир кўрсатиш усулларидан ҳам ўринли фойдаланиши зарур.

Албатта, юзлаштириб сўроқ қилиш — бошқа тергов ҳаракатларидан ўзига хос процессуал тартиби ва тактик услуби билан фарқ қилади. Юзлаштириб сўроқ қилиш баъзи бир ноаниқлик ва чалкашликларни бартараф қилиб, муайян мақсадга қаратилган тергов фаолиятининг бир туридир. Бинобарин, юзлаштириб сўроқ қилиш ҳақиқатни аниқлашга осон йўл очади.

Тергов амалиётида илгари сўроқ қилинган икки шахсни бир-бирига юзлаштириб сўроқ қилиш усули ҳам қўлланилади. Юзлаштириш икки гувоҳ, икки айбланувчи ёки айбланувчилар ўртасида ўтказилади.

Юзлаштиришнинг асосий вазифаси гувоҳлар ва айбланувчиларнинг кўрсатмасидаги қарама-қаршилик сабабини аниқлашдан иборат. Юзлаштириш муайян иш бўйича зарурият туғилган тақдирдагина ўтказилади. Бу тергов ҳаракатининг ютуғи шундан иборатки, юзлаштиришда иштирок этган шахслар сўроқ даврида нотўғри кўрсатмаларини ўзгартириб тўғри сўзлашлари мумкин. Шу билан бирга улар ёддан кўтарилган айрим фактларни эслашлари ишга тегишли бўлган янги маълумотларни беради.

Баъзида юзлаштириш пайтида сўроқ қилинувчилардан бири илгари берган кўрсатмасидан воз кечиб, уни ўзгартиради, янги воқеа ва фактларни ўйлаб чиқаради, шу билан ўзининг сирини ўзи фош этади, яъни ёлғон кўрсатма берганлигини билдириб қўяди. Бундай гувоҳ ёки айбланувчилар юзлаштиришдан сўнг қайта сўроқ қилиниши лозим.

Юзлаштириш тартиби қуйидагилардан иборат: юзлаштириб сўроқ қилинувчилар гувоҳлар бўлса, агар ёлғон жавоб берган тақдирда ва жавоб беришдан бош тортганда бунинг учун улар жиноий жавобгарлиги ҳақида огоҳлантирилади. Бу ҳақда улар баённомага имзо чекадилар. Шундан сўнг бир-бирларини таниши, қандай муносабатда эканлиги ҳақидаги жавоб баённомага ёзилади.

Савол-жавоб ҳар бир юзлаштирувчи билан алоҳида ўтказилади. Юзлаштирувчилардан бирига савол берилади ва унинг жавоби тингланади, сўнг иккинчисига савол бериб, унинг жавоби олинади. Юзлаштириш протоколининг чап томонига сўроқ қилинувчининг бирига берилган саволга жавоби ёзилади ва ўнг томонига иккинчисининг савол-жавоби ёзилади. Терговчининг саволи тугагач, улар бир-бирларига савол беришлари мумкин, аммо бу ҳол уларнинг ўзаро тортишувига, жанжалига сабаб бўлиб қолишига йўл қўймаслик зарур. Савол бериб унга жавоб олиш ва навбатни кимга бериш терговчи ихтиёрида бўлади.

Юзлаштиришни тўғри ўтказиш ва ундан яхши натижалар олиш махсус тайёргарликни талаб этади. Бунинг учун терговчи сўроқ қилинган шахсни кўрсатмаларини яна бир бор ўқиб-ўрганиб чиқиши мақсадга мувофиқдир. Юзлаштириш вақтида қандай савол бериш, кимдан бошлаш, қандай далилларни аниқлаш ва шу каби масалалар олдиндан аниқлаб олинса, иш осон кўчади.

Юзлаштириб сўроқ қилинувчи шахслар илгари алоҳида сўроқ қилинганлиги боис юзлаштиришни бевосита савол-жавобдан бошлаган маъқул. Юзлаштирилувчи шахсарнинг кўрсатмаларида бир-бирига зид ҳолатлар бўлиши мумкин. Улардан бири муайян далилни тасдиқласа, иккинчи инкор этиши табиий. Бундай вазиятда савол-жавобни ана шу тасдиқловчи шахсдан бошлаш мақсадга мувофиқдир. Иш бўйича гувоҳ жабрланувчи, айбланувчи ёки бошқа сўроқ қилинган шахс билан юзлаштириш ўтказилиши талаб этганда савол-жавобни талабгор шахсдан бошлаш тўғрирок бўлади. Баъзи айбланувчилар гувоҳларнинг кўрсатувидаги айрим далилларни инкор қилиб, унинг ёлғон гапирганлигини айтади. Бундай айбланувчилар юзлаштириш пайтида иккинчи навбатда сўроқ қилингани маъқул. Бундан ташқари, ҳар бир юзлаштиришда терговчи қайси қатнашувчининг кўрсатмасига кўпроқ ишонч ҳосил қилса, шу шахсдан савол-жавобни бошлайди, сўнгра иккинчисига ўтади.

Юзлаштиришга жалб этилган шахслар сўроқ қилинганда олинган кўрсатмаларни бир-бирларига билдириш ёки таништириш мумкин эмас, акс ҳолда улар илгари берган кўрсатмаларни маъқуллаб, бир-бирларини жавобини тасдиқлаш билан кифояланиб қолади. Бу ҳол эса юзлаштириш аҳамиятини йўқотади.

Юзлаштириш жараёни тугагач, ҳар бир юзлаштирилувчининг савол-жавоблари баённомага алоҳида-алоҳида ёзиб қўйилади ва уларнинг имзоси билан тасдиқланади. Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, юзлаштириш усули ҳақиқатни аниқлаш, далилларни исботлашда ғоят қўл келади. Шу боис у тергов ишларида кўп қўлланилади.

Юзлаштириш ўтказиш чоғида ушбу Кодекснинг 96-108-моддаларида назарда тутилган сўроқ илишнинг умумий қоидаларига, шунингдек, ушбу бобнинг қуйидаги қоидаларига риоя қилинади.

Юзлаштириб сўроқ қилиш олдидан суриштирувчи, терговчи ёки суд мажлисида раислик қилувчи ҳар бир сўроқ қилинувчидан навбат билан уларнинг ўзаро танишлиги ёки таниш эмаслигини, ўзаро муносабатлари қандай эканлигини сўрайди ва жавобларини тинглайди. Шундан сўнг ҳар бир сўроқ қилинувчига навбат билан қарама-қаршилик келиб чиққан ҳолатлар тўғрисидаги саволларга жавоб бериш таклиф қилинади. Башарти қарама-қаршилик бир нечта масалага ёки бир нечта ҳолатга таллуқли бўлса, юзлаштиришда ҳар икки сўроқ қилинувчи бир масала ёки бир ҳолат бўйича кўрсатув бергач, уларга кейинги масала ёки кейинги ҳолат тўғрисидаги саволлар берилиши мумкин.

Юзлаштириш чоғида сўроқ қилинаётган шахс суриштирувчи, терговчи ёки суд мажлисида раислик қилувчининг рухсати билан бошқа сўроқ қилинувчига савол бериши мумкин. Суд мажлисида сўроқ қилинувчиларнинг ҳар иккаласига халқ маслаҳатчилари, шунингдек, тарафлар савол беришлари мумкин. Суриштирувчи, терговчи ва суд мажлисида раислик қилувчи иш учун жиддий аҳамиятга эга бўлмаган ёки юзлаштиришда аниқлаштирилаётган қарама-қаршиликка таaллуқли бўлмаган саволларни четлатишга ҳақлидир.

ЖПК, 123-модда

Абдужаббор ҚУРБОНОВ,
юридик фанлари номзоди

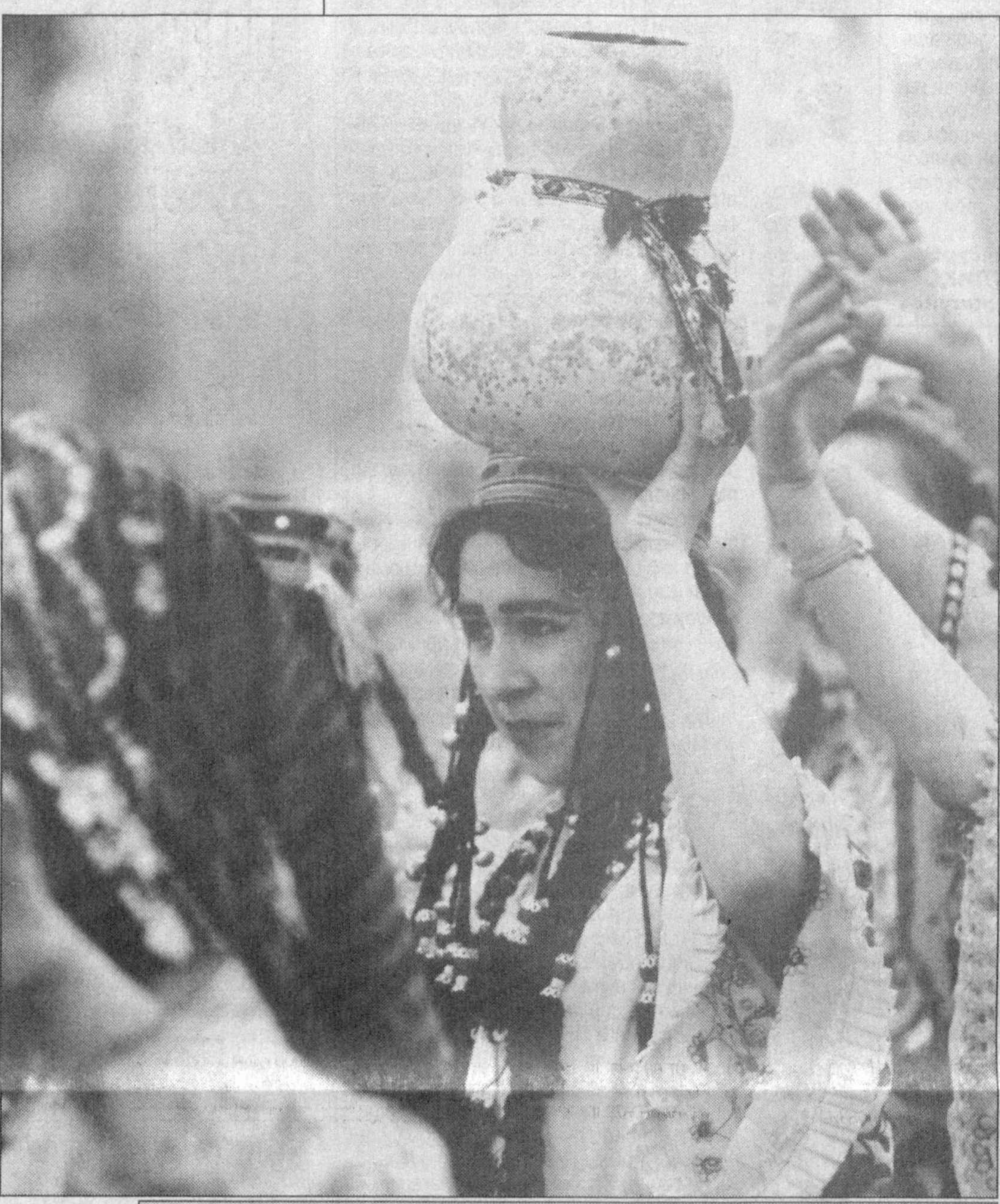

Газетанинг шу йилги 9-сонида «Фермер мансабдор шахсми?» деган мавзу юзасидан билдирилган фикр-мулоҳазалар чоп этилган эди. Шундан сўнг таҳририятга мазкур масалага муносабат билдирилган кўплаб мақола ва мактублар келди. Ҳуқуқшунос Ш. Чўллиев ва У. Аюповлар қаламига мансуб қуйидаги мақола ҳам ана шу мавзуга бағишланган.

ФЕРМЕР МАНСАБДОР ШАХСМИ?

Аввало, шуни таъкидлаш жоизки, фермер хўжалигини ташкил этиш, унинг фаолиятини йўлга қўйишда фермер хўжалигининг бошлиғининг ташаббуси ва фидойилиги алоҳида аҳамият касб этади. Шу билан бирга хўжаликнинг ҳар жиҳатдан самарали фаолият юритиши фермер хўжалиги бошлиғининг билими, тажрибаси ва ташаббускорлигига боғлиқ эканлигини қайд этиш лозим. Шунинг учун фермер хўжалигининг раҳбари ўзининг зиммасидаги вазифани чуқур ҳис этиши ва ишга маъсулиятлик билан ёндашиши лозим.

Энди фермер хўжалигининг мақоми ҳақида фикр юритадиган бўлсак, бу **"Фермер хўжалиги тўғрисида"**ги Қонунда ўз ифодасини топган. Жумладан, мазкур қонуннинг 4-моддасига мувофиқ фермер хўжалиги бошлиғи шу хўжаликнинг ўн саккиз ёшга тўлган, қишлоқ хўжалигида тегишли малака ҳамда иш тажрибаси, шунингдек, муомола лаёқатига эга бўлган аъзоларидан бири бўлиши мумкин.

Шуни айтиш керакки, фермер хўжалигининг бошлиғи юридик ва жисмоний шахслар билан ўзаро муносабатларда бевосита хўжалик номидан иш кўрар экан, у Қонуннинг 4, 15, 16 ва 17-моддаларига асосан фермер хўжалигининг ҳуқуқ ва мажбуриятларининг амалий ижросини таъминлаши шарт.

Айнан шу ўринда фермер хўжалиги бошлиғи зиммасидаги маъсулият жавобгарлиги билан нечоғлик боғлиқлиги тўғрисидаги мураккаб масала туғилади.

Албатта, фермер хўжалиги бошлиғи зиммасига хўжаликни бошқариш вазифаси юклатилганидан келиб чиқсак, у табиийки, мансабдор шахс саналади. Чунки у ўз фаолияти давомида зиммасидаги вазифаларни амалга оширар экан, аъзоларига нисбатан мажбурий кўрсатмалар беради ва улар томонидан меҳнат мажбуриятларини бажарилишини назорат қилиб беради.

Бундан ташқари, фермер хўжалиги бошлиғи хўжаликнинг ишлаб чиқариш ва молиявий фаолиятини ташкил этишга бевосита маъсул шахс ҳисобланади, шу боис муайян ваколатларга ҳам эгадир.

Шу ўринда бир ҳолни таъкидлаб ўтиш керакки, амалдаги қонунчилигимиздаги мансабдор шахснинг умум тан олинган тушунчаси мавжуд эмас. Фақат Маъмурий жавобгарлик ва Жиноят кодексларида мансабдор шахслар тушунчаси берилган.

Жумладан, Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодекснинг 15-моддасида мансабдор шахс тушунчасига қуйидагича таъриф берилган: «Мулк шаклидан қатъий назар корхона, муассаса, ташкилотда муайян мансабни эгаллаб турган шахс, башарти унга раҳбарлик, ташкилий, фармойиш бериш, текширув-назорат вазифалари ёки моддий бойликлар ҳаракати билан боғлиқ бўлган вазифалар юклатилган бўлса, мансабдор шахс ҳисобланади».

Иккинчи томондан, Жиноят кодексига кўра мансабдор шахс деб ташкилий-бошқарув ёки маъмурий хўжалик ваколатлари берилган шахс тушунилади. Шу билан бирга бу Кодексда мулкчиликнинг бошқа шаклларидаги (хусусий мулкдаги) корхоналар, муассасалар, ташкилотларнинг раҳбарлари ҳам маъсул мансабдор шахс тоифасига киритилган.

Юқорида қайд этилган фикрларни инобатга олиб, фермер хўжалиги бошлиғини мансабдор шахс сифатида эътироф этиш лозим. Аммо уни жавобгарликка тортганда, айни масалага бошқача ёндашиш керак. Нега деганда фермер хўжалиги тадбиркорлик субъекти раҳбари сифатида таваккалчилик асосида даромад олиш учун иш юритишга эътибор қаратсак, кўп нарса ўз-ўзидан ойдинлашади. Бундан ташқари, хўжалик мол-мулкини тасарруф этиш **"Фермер хўжалиги тўғрисида"**ги Қонунинг 20-моддасига мувофиқ унинг аъзоларининг келишувига биноан амалга оширилади. Бунинг устига фермер хўжалигининг фаолият натижалари мол-мулкдан фойдаланиш ва уни тасарруф этиш юзасидан шартномалар тузишга ҳам боғлиқдир. Мазкур талабларга риоя этилган тақдирда бу масалалар фақат фермер хўжалиги бошлиғи томонидан эмас, балки унинг барча аъзолари иштирокида, янада аниқроқ айтганда, уларнинг мулкий ва хўжалик фаолиятини бошқаришда иштирок этиш ҳуқуқларини инобатга олиш йўли билан амалга оширилади.

Билдирилган фикр-мулоҳазалардан келиб чиқиб, шуни таъкидлаш лозимки, фермер хўжалиги бошлиғини жавобгарликка тортишда уни мансабдор шахс сифатида кўриш чуқур таҳлил этиш зарур бўлган масала саналади. Бу эса ўз навбатида амалдаги қонунчиликка маълум аниқлик киритишни тақозо этади.

БАРЧАСИ ҲУҚУҚИЙ САВОДХОНЛИККА БОҒЛИҚ...

Таҳририятимизга ҳар куни турли мазмундаги мактублар келади. Уларни бирма-бир ўқиш жараёнида кўрамизки, кимдир миннатдорлик туйғуси битилган, бошқаси савол, айримлари шикоят-аризалари билан мурожаат қиладилар. Тўғрисини айтиш керак, хатлар оқимининг аксариятини шикоят-аризалар ташкил этади. Мазкур шикоятларнинг ҳам кўп қисми айрим маҳаллий раҳбарлардан азият кўрган кишилар томонидан ёзилган. Ўтган ойда келган бир мактуб икки жиҳати билан эътиборимизни тортди. Келинг, яхшиси ушбу хат мазмуни билан таништирайлик: *"Мен 1996 йили судландим. Бунга Аҳмадалиев Адҳам деган кишини урганим сабаб бўлди. Жаҳл чиққанда ақл қочар экан. Уни уришимнинг сабаби эса А.Аҳмадалиевнинг фирибгарлигидир. Укамдай кўриб, ишониб юрганим Адҳам Аҳмадалиев шахсий автомашинамни вақтинча фойдаланиш учун олиб, муддати тугаган пайтда қайтариб бермади. Хуллас, калтаклаганимдан сўнг у ўзини касалга солиб шифохонада ётди ва мени қаматишга аҳд қилди. Ҳозир ўзи соппа-соғ юрибди.*

Терговда мен барча воқеани ёзиб берсам-да, терговчи ҳам очиқчасига А.Аҳмадалиев томонга ён боса бошлади. Бу орада машина нималар биландир атайлаб пачоқланди. Бу ҳақда тегишли ташкилотга суд ижроси ва эксперт хулосаси нусхаларидан қўшиб хат жўнатдим. Келган жавобда эса "Сиз фуқаролик судига мурожаат қилинг", дейилган. Ахир, хатга фуқаролик судининг ижро варақасини қўшиб жўнатганман-ку!

Адҳам Аҳмадалиевнинг бундан бошқа кирдикорлари ҳам кўп. Унинг жабрини чекканлар сони ҳам анчагина. Улар ҳам шу даражада тушкунликка тушганки, менга "машинани оламан, деб овора бўлганинг қолади", дейишмоқда.

Хуллас, машинани қайтариб олиш йўлидаги барча ҳаракатларим "отангга бор, онангга бор", "эртага кел, индин кел"лар билан қумга сингган сувдек зое кетмоқда.

Бу каби қонунбузилиш ҳолатларига чек қўйишда таҳририятдан ёрдам кутаман.

Ш.РАЗЗОҚОВ,
Андижон тумани".

Мана, олти қоғоздан иборат шикоят мактубнинг асосий мазмуни шундан иборат. Ушбу хатдаги воқеа тафсилотларини аниқлаб, таҳририятга жавоб берилишини сўраб, Андижон вилоят прокуратурасига мактуб жўнатган эдик. Энди ушбу идорадан келган жавобни ҳам келтириб ўтамиз: *"Фуқаро Ш.Раззоқовнинг А.Аҳмадалиевнинг фирибгарлик ҳаракатлари ҳақидаги аризаси бўйича Андижон шаҳар прокуратураси томонидан текшириш ўтказилиб, қуйидагилар аниқланди:*

1995 йилда Андижон шаҳрида яшовчи Адҳам Аҳмадалиев ариза муаллифи Ш.Раззоқовнинг опаси Х.Раззоқовага тегишли бўлган "ВАЗ-21063" русумли давлат белгиси М 35-09 АН бўлган автомашинани вақтинча фойдаланиш учун олиб, қайтариб бермаган.

1999 йил июн ойида Х.Раззоқова ўзига тегишли автомашинани ундириш ҳақида Андижон шаҳар судига даъво ариза билан мурожаат қилган. Ўша йилнинг 18 июн куни Андижон шаҳар суди даъвони таъминлаш мақсадида А.Аҳмадалиев ихтиёрида бўлган автомашинани хатлаш ҳақида ажрим чиқарган. 26 август куни шаҳар суди томонидан Х.Раззоқованинг даъвоси қаноатлантирилиб, унга жавобгардан автомашинани ундириш ҳақида ҳал қилув қарори чиқарган. Бироқ А.Аҳмадалиев суднинг юқоридаги ажрим ва ҳал қилув қарорларини бажаришдан қасддан бош тортиб келган.

Шунга кўра, жорий йилнинг 26 феврал куни шаҳар прокуратураси томонидан А.Аҳмадалиевга нисбатан ЖКнинг 232-моддаси билан жиноят иши қўзғатилди ва ҳозирда тергов ҳаракатлари олиб борилмоқда".

Шу ўринда мулоҳаза туғилади. Гап шундаки, шикоят-мактубда Ш.Раззоқов бошидан-охиригача "менинг машинам" дея сўз юритади. Андижон вилоят прокуратураси берган жавобда эса машина унинг опаси Х.Раззоқовага тегишли эканлиги қайд қилинади. Машина чиндан ҳам Х.Раззоқовага тегишли экан, нега шикоят-мактубни унинг ўзи эмас, укаси ёзган. Бу оддий ҳолатдек туюлса-да, лекин жавобгарга опасининг эмас, кўпроқ укасининг "тош отиши" замирида қандайдир бизга номаълум мақсад ҳам йўқ эмасмикан, деган андиша бўй кўрсатади.

Хулоса сифатида айтиш жоизки, Ш.Раззоқов шикоят-мактубида машинани вақтинчалик фойдаланишга бераётганда, икки[illegible]ни томондан тилхат олган ёки нотариал тартибда расмийлаштирганми ёхуд йўқлиги ҳақида лом-мим демаган. Ваҳоланки, мол-мулк ёки бошқа турдаги буюмларни бировга берганда ёзма ҳужжатларни нотариал тартибда расмийлаштириш келгусида алданиб қолмасликнинг олдини олади. Ариза муаллифида ана шу ҳуқуқий саводхонлик етарли даражада бўлганда эди, бугун биз ҳам бу ҳақда қоғоз қоралаб ўтирмаган бўлардик...

Шерали НИШОНОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Митти маслаҳат

Рукн учун масъул: ҳуқуқшунос Т. ҚОРЕҒДИЕВ

ГУВОҲНОМА ҚАНДАЙ ОЛИНАДИ?

Инсон ҳаётида қувончли (масалан, фарзанд дунёга келиши, никоҳ тузиш) ва қайғули (масалан, бирорта яқин кишисининг вафот қилиши, ўзида мавжуд ҳужжатларини йўқотиб ёки ўғирлатиб қўйиши) дамлар учраб туради. ФҲДЁ идораларидан бериладиган турли туркумдаги гувоҳномаларда ўз аксини топади. Биз бу ўринда уларни олиш тартиби, уларни олишга ҳуқуқи бўлган шахслар тоифаси тўғрисида сўз юритишни лозим топдик.

Бола туғилганлиги ҳақидаги гувоҳномани олиш учун боланинг ота-онаси ёки улардан бири, алоҳида ҳолларда эса (масалан, эр узрли сабаб билан ФҲДЁ органига келолмаган, она эса тиббиёт масканида ётганида) қариндошлар, қўшнилар, тиббиёт муассасалари маъмурияти, ички ишлар ёки васиятлик ва ҳомийлик органлари томонидан бирор масъул киши мурожаат қилиши мумкин. Кейинчалик боланинг насаби, исми хусусида низо юзага келмаслиги кафолати сифатида боланинг туғилишини қайд қилишда ота-оналардан бирининг мурожаати мақсадга мувофиқдир.

Никоҳнинг қайд этилганлиги ҳақидаги никоҳ гувоҳномаси никоҳланиш чоғида шахсан эр-хотинларнинг ўзларига топширилади. Никоҳнинг ишонч қоғози ёки вакил орқали қайд этилишига йўл қўйилмайди.

Никоҳдан ажралганлик ҳақидаги гувоҳномалар собиқ эр-хотинларнинг ҳар бирига берилади. 1998 йил 1 сентябрдан кейин суд тартибида никоҳни бекор қилганларга ажралиш гувоҳномалари берилмайди.

Ўлим гувоҳномалари марҳумнинг қариндошлари ёки яқин кишилари, шунингдек, тиббий муассаса маъмурияти масъул ходимларига берилади.

Такрорий туркумдаги гувоҳномаларни бериш тартиби сал бошқача. Хусусан, такрорий туғилиш гувоҳномалари далолатнома ёзуви қайд этилган шахснинг ўзига, унинг ота-оналарига, алоҳида ҳолларда эса қонунда белгиланган тартибда тасдиқланган ишонч қоғозлари асосида бошқа шахсларга берилади. Никоҳ қайд этилганлиги ҳақидаги такрорий гувоҳнома никоҳланган шахсларнинг ўзларига берилади. Мабодо, никоҳ бекор қилинган бўлса, такрорий никоҳ гувоҳномаси берилмайди. Жуда зарур ҳолларда никоҳ тузилганлиги ҳақида маълумотнома бериш мумкин.

Ўлим ҳақидаги такрорий гувоҳномалар марҳумнинг яқин қариндошлари ва меросхўрларига берилади.

Болалар ва муомалага лаёқатсиз шахсларга такрорий гувоҳномалар уларнинг ота-оналари, васийлари, ҳомийлари, болаларни ижтимоий ҳимоялаш муассасаси маъмуриятларининг аризалари бўйича берилади.

Такрорий туркумдаги гувоҳномаларни бериш чоғида юқорида таъкидлаб ўтилган ваколатли шахсларнинг белгиланган шаклдаги аризани тўлдиришлари ва ўзларининг шахсларини тасдиқловчи ҳужжатни тақдим қилмоқликлари шарт.

Мазкур қоидалар Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 12 апрелдаги 171-сонли қарори 1-иловаси билан тасдиқланган "Фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш қоидалари"да белгилаб қўйилгандир.

Қинғирлик

ҚАЛБАКИ ҲУЖЖАТНИНГ НАРХИ ҚАНЧА?

Қумқўрғон туманига қарашли Қарсоқли маҳалласида истиқомат қилувчи Раҳматилла Ортиқов тракторининг техник ҳужжатларини йўқотиб қўйгани туфайли ташвишга тушиб қолди. Уни бировга сотиб ҳам бўлмайди. Ўзи миниб юрай деса ҳужжатнинг йўқлиги ишнинг белига тепарди. Охири ўйчи ўйини ўйлагунча, таваккалчининг иши битибди, деганларидек, қудаси бўлмиш Қоржов Махмаров хонадонига йўл олиб, унга дилида тугун бўлиб турган ташвишни баҳам кўрди:

— Шу, денг қуда, тинчим йўқолиб қолган, — дея қишлоқ одамларига хос камтарона сўз бошлади Раҳматулла ака. — Тракторимнинг ҳужжати йўқлиги учун анчадан буён қантарилиб ётибди. Бировга сотай десам, ҳужжати йўқ. Ўшанга қайта бир ҳужжат тайёрлашга ёрдам берсангиз дегандим. Ҳар ҳолда менга қараганда таниш-билишларингиз кўпроқ.

— Ҳа, ҳужжатсиз ўша тракторингиз темир қутидан бошқа нарса эмас. Майли, қудағай, бир уриниб кўрай-чи, зора, худо йўлимизни очиб берган бўлса.

— Илоҳим, барака топинг, қуда. Ёрдам бермасангиз бўлмайди. Ҳа, трактор ҳужжатли бўлса рўзғорга нафи тегиб турар...

Қоржов Махмаров қудасининг тракторига ҳужжат тайёрлаш учун Қумқўрғон туман Давлат инспекцияси машина ва асбоб-ускуналарнинг техникавий ҳолатини назорат қилиш бўлими муҳандис инспектори Тоштемир Абраевга учрашиб, ўз мақсадини билдирди:

— Бу ҳазилакам иш эмас. Анчагина харажат талаб қилади. Агар белингиз қийшаймаса, бир уриниб кўраман, — деди инспектор қинғир ният билан.

— Ака, очиғини айтсангиз, қанча кетади?

— Гапнинг дангали, 200 минг сўм берсангиз тракторга ҳужжат оласиз. Ундан ками — кам.

— Сал инсоф қилинг, ака. Нархини осмонга чиқардингиз-ку!

— Ака, мен бўладиган жойини айтдим. Хоҳласангиз шу. Хоҳламасангиз, ана эшик очиқ, тўрт томонингиз қибла!

— Ҳа, майли, майли. Дарров аччиғингиз чиқмасин. Бир бало қилармиз, — дея ўзаро савдога рози бўлди ноилож Қоржов Махмаров.

— Бўлмаса, гап бундай. Хамир учидан патир деганларидек, эртага трактор эгасининг паспорти, турар жойидан маълумотнома, 100 минг сўм пул билан олдимга келасиз. Ўшанда уриниб кўрамиз, — деди унга инспектор.

Эртаси куни Қоржов ака ҳужжат учун зарур бўладиган трактор двигателининг номери, керакли маълумотлар ва 100 минг сўм пул билан инспектор ҳузурида ҳозир бўлди.

— Хўп, ҳаммаси жойида, — деганча тақдим этилган маълумотномаларни кўздан кечирди Тоштемир Абраев. — Мен эртага Сариосиёга кетаман. Ўша ёқдан ҳужжатни тўғирлаб келгандан сўнг қолган 100 минг сўмни берасиз...

Осонгина эришган даромадни қўлтиғига урган фирибгар Тоштемир Абраев Сариосиё туман машина ва асбоб-ускуналарнинг техникавий ҳолатини назорат қилиш давлат инспекциясининг бўлим бошлиғи бўлиб ишлаётган Нусратулло Холниёзовга учрашди.

— Э, э, қандай шамоллар учирди. Қани, келинг, келинг, — дея қуюқ сўрашиб кетишди иккала ҳамкасблар.

— Ҳа, энди туяни шамол учирса, эчкини осмонда кўр, деганларидек, Қумқўрғоннинг шамоли сизнинг ҳузурингизга бир хизмат билан келтирди-да!

— Дўстлар учун хизмат қилиш бизга шараф, иним. Қани, эшитайлик-чи, қанақа хизмат экан. Агар қўлимиздан келса, бир пасда шай қиламиз.

— Бир танишимнинг «Т-28х4» русумли трактори ҳужжати йўқолган. Ўшанга ҳужжат расмийлаштириш керак. "Совға"си ҳам бор.

— Ҳа, ҳа. Совғанинг каттаси яхши-да, дўстим. Қанча экан?

— Агар тўғирлаб берсангиз, нақд 65 минг сўмни ўзим санаб бераман.

— Дуруст, розиман, — деди ҳеч хаёлига келмаган даромадни чўтлаб Нусратулло.

Улар ўзаро савдога келишиб, мақсадни ҳам битта қилишди. Ана шу ният билан Сариосиё туман М.Диёров номидаги жамоа хўжалигидаги "Янги турмуш" маҳалласида яшовчи фуқаро Муродилло Раҳматов хонадонига боришди. Бунинг сабаби эса М.Раҳматов яқинда бир номаълум шахсга ўз тракторини ҳужжатсиз сотиб юборган. Шу сабабли унда «Т-28х4» русумли тракторнинг техник ҳужжати борлигини Нусратулло олдиндан биларди.

— Муродулла ака, сизнинг тракторингизни сотиб олган киши биздан ҳужжат талаб қилаяпти. Агар хоҳласангиз техник паспортни беринг, мен у одамга қайта ҳужжат қилиб бераман, — дея ёлғонни чинга айлантирди Нусратулло.

Қишлоқ одамлари содда бўлишади. Чинга ҳам, ёлғонга ҳам бир хил ишониб кетишаверади. Қинғирликдан мутлақо хабари бўлмаган М.Раҳматов улар билан инспектор Н.Холниёзов идорасига келди ва керакли ҳужжатларни фирибгарлар қўлига топширди. Ишнинг бундай осон кўчишини кутмаган товламачилар қалбаки ҳужжат тайёрлашга шўнғиб кетишди.

(Давоми тўртинчи бетда)

Жаҳон тажрибаси

ЯПОНИЯ КОНСТИТУЦИЯСИ

Япония давлати ўзининг ривожланиш тарихи ва йўллари, қонунчилик тизими, жамиятда фуқароларнинг ақлий салоҳияти, қобилияти, ҳуқуқий онги етуклиги билан ажралиб туради. Хусусан, биз сўз юритмоқчи бўлган амалдаги конституцияси ҳам ўзида мужассам этган тамойиллари, тузилиши, халқчиллиги ва бир қарорлиги сингари хусусиятлари билан жаҳон конституциялари ичида алоҳида ўринга эга.

Дастлаб унинг қабул қилиниши тўғрисида қисқача тўхталамиз. Япония конституцияси икки лойиҳадан иборат тартибда ишлаб чиқилган. Биринчи лойиҳаси 1946 йилда Япония ҳукумати томонидан тайёрланган бўлиб, айрим камчиликлари бўлганлиги сабабли парламент томонидан рад этилади. Конституциянинг иккинчи лойиҳаси эса жаҳон тажрибасини, мавжуд шарт-шароитни инобатга олган ҳолда халқаро ҳуқуқ меъёрларига асосланиб, конституциявий комиссия томонидан ишлаб чиқилиб, парламентга тақдим этилади. Парламент аъзолари маълум бир муддат ичида мазкур лойиҳани ҳар томонлама синчиклаб ўрганиб чиқади ва 1946 йилда қабул қилади. Ва ниҳоят, 1947 йилнинг 3 майидан бошлаб Япония конституцияси амалга киритилади. Энди бевосита конституциянинг тузилиши ҳақида тўхталадиган бўлсак, муқаддима ва 103-моддадан иборат. Асосий қонуннинг моддаларида фуқароларнинг барча соҳадаги ҳуқуқлари, эркинликлари ва бурчлари, давлат ҳокимияти уч органи — қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимияти органларининг ташкил этиш тартиби, ваколатлари, шунингдек, конституцияга ўзгартириш, қўшимчалар киритиш тартиби ҳамда конституциявий назорат институти кабилар белгилаб берилган. Жумладан, конституциянинг 14-моддасида айтилишича, барча фуқаролар ижтимоий, иқтисодий, сиёсий аҳволи ва диний эътиқодидан қатъи назар қонун тенгдирлар. Уларнинг қонуний манфаатлари бир хилда ҳимоя қилинади. Япония конституцияси халқ суверенитети тамойилини олий қадрият ҳисоблайди. Бунга кўра, халқ олий ҳокимият эгасидир. Халқнинг хоҳиш-иродаси, тинчлиги ва дахлсизлиги ҳамма нарсадан устундир.

Асосий қонуннинг 19-моддасида фуқароларнинг эркин фикрлаш ҳуқуқи кафолатланган бўлса, 20-моддада эса барча учун виждон эркинлиги тенгдир, деб таъкидланади.

Япония конституциясига кўра далат тузилиши унитар шаклда бўлиб, 47 та префектур унинг негизини ташкил қилади. Мамлакатда олий давлат ҳокимияти органи Парламент (Коккай) бўлиб, у икки палатадан иборат. Вакиллар палатаси (Сюшин) таркиби 511 аъзодан иборат бўлиб, улар 4 йил муддатга сайланади. Маслаҳатчилар палатаси (Ваншин) эса 252 аъзодан иборат таркибда 6 йил муддатга сайланади. Японияда бугунги кунда суд тизими Олий суд, юқори суд, ҳуқуқий суд, оилавий суд ва бошланғич судлардан иборат. Суд тизимининг бу тартибда тузилганлиги фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини янада ҳимоя қилиш ва мустаҳкамлашга ёрдам беради.

Мамлакатда бошқа органлар томонидан қабул қилинган қонунчилик ҳужжатлари ва меъёрлари қанчалик конституциянинг мазмун-моҳиятига мос келишини аниқлаш конституциявий назорат институти орқали амалга оширилади. Конституциявий назорат нафақат олий суд томонидан, шу билан бирга барча даражадаги суд поғоналари томонидан ҳам олиб борилади. Конституцияда асосий қонунга ўзгартириш, қўшимчалар киритиш тартиби ҳам алоҳида тартибда белгиланган. Ушбу қоидага биноан конституцияга фақат парламентнинг ташаббуси ва унинг палата депутатларининг 213 қисми розилиги билан қўшимчалар, ўзгартиришлар киритилиши мумкин. Шундан сўнг мазкур масала халқнинг фикрини билиш мақсадида умуммиллий референдумга қўйилади. Шуниси эътиборлики, Япония конституциясига 1947 йилдан то ҳозиргача бирор-бир ўзгартириш, қўшимчалар киритилмаган. Бу эса конституциянинг халқчиллиги, барқарорлиги ва чуқур илмий асосга эга эканлигидан дарак беради. Хулоса ўрнида шуни айтиш керакки, Япония давлатининг бугунги кунга келиб энг ривожланган мамлакатлар қаторидан жой олишида конституция ҳам муҳим ўрин тутган. Чунки конституция ҳар бир давлатнинг бугуни ва келажагини, тараққиёт йўналишини белгилаб берувчи ягона ҳужжатдир.

Ҳусан ТУРСУНОВ

Қонун ва тақдир

БАҒРИКЕНГЛИК

У АДОЛАТ ТАНТАНАСИГА ХИЗМАТ ҚИЛМОҚДА

Халқимиз ҳуқуқий демократик давлат, эркин фуқаролик жамияти барпо этаётган бугунги кунда юртимизда қонунга нисбатан ишонч-эътибор тобора ортиб бормоқда. Зотан, қонунчилик ва уни ҳаётга татбиқ этишда адолат мезон сифатида белгилаб берилган экан, бу йўлда амалга оширилаётган ислоҳотларнинг амалий мевалари ҳам фикримиз далилидир. Республика Олий Мажлисининг иккинчи чақириқ олтинчи сессиясида Президентимиз Ислом Каримов ўз маърузасида шундай деган эди: **“Энг аввало, жазолашнинг репрессив, озодликдан маҳрум қилиш ҳолларини қисқартириш ҳисобига қонунчиликнинг адолат ва инсонийлик каби тамойилларининг кучайишини ва амалда қўлланишини таъминлашимиз зарур”.**

Юртбошимизнинг ана шундай қатъий таклифи билан жиноий жазони либераллаштириш ва одиллаштириш мақсадида Жиноят Кодексига бир қатор ўзгартириш ва қўшимчалар киритилди. Ана шундай ўзгартиришларга кўра жамиятга унча хавфли бўлмаган жиноятларни содир этган, илгари судланмаган ва етказилган моддий зарарни тўла қоплаган шахсларга нисбатан жазо чораларини енгиллаштириш тадбирлари кўрилди. Президентимиз мазкур масалага ҳам одилона ёндашиб, **“Ўзбекистон Республикаси Мустақиллиги эълон қилинганлигининг 10 йиллиги муносабати билан умумий авф тўғрисида”**ги Фармонини қабул қилди. Бу Фармон суд тизимининг ҳукм чиқариш борасидаги муаммоларни ижобий ҳал қилишда ўзига хос ўрин тутади. Илгари суд залидан жазо муддатини олган шахсларнинг қариндош-уруғларини хафа бўлиб чиққанини кўрган бўлсак, энди эса умумий авф қароридан кейин фуқароларнинг ўша залдан чексиз қувонч билан чиқиб кетишаётганини кўриш кишига ўзгача сурур бағишлайди.

Мана, бир мисол: яқинда ўғирлик жинояти билан айбланган Мамасиддиқ Салимов, Ҳасанбой Маматқулов, Валижон Абдуллаев, Нодирбек Мамадалиев, Абдулла Туронов, Зокиржон Жумабоев, Акрамжон Охунжоновларнинг иши судда қайтадан кўриб чиқилди. Илгари судда ўғирлик жинояти содир қилганлари учун Жиноят Кодексининг тегишли моддалари билан айбли деб топилиб, ҳар бири уч йилдан олти йилгача озодликдан маҳрум этилган эди.

Улуғнор туманидаги “Дўстлик” ширкатлар уюшмасига судланувчилар томонидан етказилган зарар 879 минг 795 сўм маблағ уларнинг қариндошлари томонидан ундирилиб, зарар тўлиқ қопланганлиги инобатга олинди. Олдин чиқарилган Фармонга асосан озодликдан маҳрум этиш жазоси бекор қилиниб, айбдорлар суд залидан озодликка чиқарилди. Суд залида янграган авф тўғрисидаги жарангдор сўзлардан судланувчилар ва уларнинг орқасидан турган қариндош-уруғларнинг кўзларида севинч ёшларни кўриш мумкин. Бу кўз ёшларида мавжланган қувончда адолатга ишонч, инсонпарварлик учун миннатдорлик, ҳаёт чорраҳаларида адашиб ташланган қадамдан пушаймонлик, қонун устуворлиги, сўз билан иш бирлигининг амалдаги исботини кўрса бўлади. Озодлик нашидаси ва сururидан баҳраманд бўлган фуқароларнинг тақдири қонун ва авф туфайли бутунлай изга тушиб кетади, деган фикрдамиз.

Мансурбек АБДУХОЛИҚОВ,
ҳуқуқшунос

Акс-садо

ҚОТИЛЛИККА УНДАГАН РАШК

Рашк қилиш меъёрида бўлса, албатта, буни тушуниш мумкин. Чунки инсон тугул бошқа жонзотлар ҳам ўзининг жуфтиини бегоналардан қизғанади ва баъзи ҳолатда жонини бериб бўлса ҳам уни ҳимоя қилади. Рашк ҳаддидан ошиб кетса, унга на панду насиҳат, на бошқа йўл-йўриқ кор қилмайди. Ҳамкасбим Маъмур Мусурмоннинг газетанинг ўтган сонида “Рашк балоси” мақоласини ўқиб, ушбу воқеани битишга жазм қилдим.

Лўғумбеклик Асқар Тошбоев ҳам хотини Замира Исмоилова билан турмуш қураётганда “сени кафтимда олиб юраман” дея бир олам ваъдалар берган эди. Аввалига яхши яшашар ва бир-бирига суяниб, ҳаётнинг унча-бунча аччиқ-чучугини бирга баҳам кўришарди. Нима бўлди-ю, куёв бола оғзига озгина арoқ олгудек бўлса, ўзини шердек тутадиган қилиқ чиқарди. Албатта, шу билан тинчиб қолса-ку, ҳеч кимнинг у билан иши йўқ. Лекин оилада ўзидан-ўзи ҳар хил баҳоналар билан жанжал чиқаришни одатга айлантирди. Бунинг устига ўзи ўта қизиққон, сиркаси сув кўтармайдиганлар хилидан бўлиб, турмуш қурганига беш-олти йил бўлганига қарамасдан орада неча марта қўйди-чиқди бўлиб ўтди. Ҳатто бир марта хотинига “уч талоқ” бериб, шариат ҳукмига биноан унинг жавобини берди. Шунда ҳам ота-оналар ва бошқа қариндош-уруғнинг аралашуви билан оиланинг бузилиши сақланиб қолди. Кейин ҳам кўзи очилмаган Асқар Тошбоев Замирани бўлар-бўлмасга тергайвериб, рашк қилиш одатини чиқарди. Оилавий борди-келди қиладиган энг яқин бир дўстидан хотинини қизғаниб, қасд олишни кўнглига тугди.

Кунларнинг бирида Замира ишхонаси олдида эрининг кутиб турганидан ҳайрон бўлмади. “Яна ярашайлик, деб келибди-да”, деб ўйлади ичида мамнун бўлиб. Нима қилсин, кўз очиб кўргани бўлса, бир тарафдан бола-чақасини ҳам ўйлаб, эрининг кўнглини ранжитгиси келмади. Шунинг учун ҳам ўзи эри билан кўришди, унинг таклифини тўғри маънода қабул қилиб, кира қилинган “Москвич” автомашинасига ўтирди.

— Бир жойга бориб келамиз, сенда зарур гапим бор, — деди у Замиранинг хумор кўзларига суқланиб термуларкан.

— Бўпти, сиз шуни хоҳлаган бўлсангиз бораверамиз, хўжайин, — деди очиқ кўнгил билан табиатан ҳазилга ўч Замира.

“Москвич” автомашинаси “Пойтуғ-Лўғумбек” йўналиши бўйича кетаётганини кўрган Асқар ҳайдовчидан тўғри йўл билан эмас, балки «Катта Фарғона» канали бўйлаб юришни илтимос қилди. Замиранинг кўнглига заррача ёмонлик келмади. Бунинг ўрнига сув бўйлаб ғир-ғир шабода эсиб турган бир пайтда ўртадаги гина-кудуратни бир қадар унутгандек бўлди. Ҳайдовчи сув бўйидаги Асқар айтган хилватроқ жойда машинани тўхтатди. Эр-хотин машинадан тушиб қолишди.

Секин ва жим-жит оқаётган сув бўйида бир пас ширин суҳбат қурсак керак, анча-мунча турмуш икир-чикирларини ғаллашиб олсак керак, деган хаёлга берилган Замиранинг кўкрагига тўсатдан пичоқ санчилди. Аёл жон ҳолатда икки қўли билан пичоқни маҳкам тутди. Пичоқни суғураётганда бармоқлари кесилиб кетди. Замиранинг кўзларидаги тириклик нури сўниб, ерга беҳол йиқилди. Қотил эр бир пайтлар ўзи ўпиб тўймаган хотини бўйнига икки-уч марта пичоқ урди. Жон таслим қилган танани шоша-пиша судраб каналга ташлаб юборди.

Нобакор эр энди қотиллик изини яшириш режасини тузди. Ҳалиги пичоқ билан бир-икки жойига енгил жароҳат етказиб, ўзини ҳам каналга ташлади. Ҳийлагарликни қарангки, каналнинг четидан ўсиб чиққан дарахт илдизига осилиб олиб, атрофга “Вой дод, ёрдам беринглар, қутқаринглар” деб бақира бошлади. Шу атрофда далада ишлаб юрган Адҳам Қоратоев ва Абдусамат Остоновлар бақириқ овозини эшитишиб ёрдамга келишади. Асқарни сувдан тортиб олиб, дарҳол жароҳатини боғлашгандан сўнг “Тез ёрдам”ни чақиришади.

У ўзи тузган “хомаки режа” билан сувдан қуруқ чиқаман, деб ўйлади. Сурбет ва номард эр “бу ишда хотинимнинг жазман, ўйнашларининг қўли бор”, деб кўрсатма берди. Аммо у Избоскан туман прокуратурасининг терговчиларини чалғита олмади. Ҳамма кўрсатмалар ёлғон экани аниқланди. Ниҳоят, у ўзининг қилмишига иқрор бўлди. Охир-оқибат ўн беш йилга озодликдан маҳрум этилди.

Рашк туфайли қотиллик ёки жиноятга қўл уриш ўта кетган жоҳилликдан бошқа нарса эмас. Бизнинг замондан илгари ҳам рашкчи эрлар бўлган. У хотинидан шубҳаланса, елкасига тўнини ташлаб индамай уйдан чиқиб кетган ва унга нисбатан бутун нафратини шу йўл билан ифодалаган. Шунинг ўзи ҳам хотин зотига жуда оғир жазо саналган. Тўғри, хиёнатни кечириш жуда қийин. Лекин бунинг қотилликдан ҳам бошқа бирон-бир чораси йўқмикан?

Илҳомжон ЭГАМНАЗАРОВ,
“Инсон ва қонун” мухбири

НАВРЎЗ НИЯТИ

Тўйхат

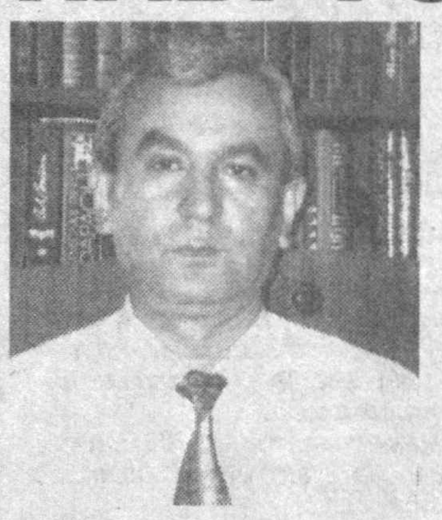

Биз — қаламкашлар одатда жуда кўп одамлар ҳақида мақолалар ёзамиз. Қаҳрамонларимиз орасида деҳқондан тортиб, академиккача борлиги ҳам рост гап. Лекин ўзимиз, тўғрироғи, ҳамкасбларимиз ҳақида ёзишга келганда қаламимиз “оқсаб” қолади. Тўғрисиям шу-да, ёнингда юрган одам ҳақида ҳамма нарсани биласан, жуда бўлмаганда, биламан, деб ўйлайсан. Ана шу сафдошинг ҳақида бирор нарса ёзишга келганда эса нимани ёзишни, қандай ёзишни билмай қоласан.

Бир неча йилдан буён таҳририятимизда Наврўзи олам қўшалоқ байрам сифатида нишонланади. Чунки ҳамкасбларимиз, иқтидорли ёзувчи, моҳир журналист Ражаббой Раупов ва жонкуяр публицист Абдулла Собировлар айни мана шу қутлуғ айём арафасида дунёга келганлар. Ҳар иккала ҳамкасбимизни ҳам муштарийларимиз яхши танийдилар. Уларнинг танқидий-таҳлилий мақолалари билан газета саҳифаларида кўп бор учрашганлар. Биз уларни бугун Навруз айёми ва таваллуд кунлари билан чин дилдан қутлаймиз. Илҳомлари янада сарбаланд бўлишини истаб қоламиз.

Айтадиларки, Навруз арафасида айтилган барча тилаклар амалга ошар экан. Биз ҳамкасбларимизга жамоамиз ва муштарийларимиз номидан бир ният билдирамиз: улар юзга кириб Ражаббой бобо ва Абдулла бобо бўлганларида ҳам бизга тўйхат ёзиб, қутлаш насиб этсин.

ТАҲРИРИЯТ

Наврўз айёмингиз муборак бўлсин, азиз юртдошлар!

«Асака банк»нинг Бухоро вилоят бўлими барча юртдошларимизни НАВРЎЗ байрами билан самимий қутлайди.

«Тадбиркорбанк» жамоаси Ўзбекистон халқини НАВРЎЗ байрами билан муборакбод этади. Дастурхонингиздан қут-барака аримасин, азиз юртдошлар!

Азиз юртдошлар!

Барчангизга янги кун — НАВРЎЗ айёми қутлуғ бўлсин. Баҳорий кайфият Сизни асло тарк этмасин.

«НАВОЙИ-НОН» очиқ турдаги ҳиссадорлик жамияти жамоаси

«БУХОРО-НОН» очиқ турдаги ҳиссадорлик жамияти жамоаси

Миллий байрамимиз — НАВРЎЗ билан халқимизни қутлайди. Элимизга кўтаринки кайфият тилаб, дастурхонимиз ҳамиша ноз-неъматга тўлиб туришини истайди.

Ҳар кимки ёмон бўлса...

АЁЛЛАР НЕГА ЖИНОЯТГА ҚЎЛ УРАДИ?

Аёллар эркакларга нисбатан табиатан нозик ва кўнгилчан бўлади. Шунинг учун ҳам аёллар доимо эркакка муҳтож ва унинг қарамоғида бўлиши тақдир қилинган. Жамият ҳаётида аёллар ҳам эркаклар билан баб-баравар ўзига хос ўрин ва мавқега эга. Лекин бугунги кунда аёллар томонидан жиноят содир қилиниши қулоққа чалинганда ана шу эъзоз ва эҳтиром хусусида ўйлаб қоласиз. Хўш, нега хотин-қизлар жиноят кўчасига кириб, ҳатто айрим эркакларни ҳам доғда қолдиришмоқда? Баъзан улар уюшган гуруҳни бошқараётгани нима билан изоҳланади?

Бундан ташқари, маълумотларга эътибор қаратадиган бўлсак, аёллар ўзгалар мулкини талон-тарож қилиш, ўзлаштириш ва растрата қилиш сингари жиноятларга қўл урар экан.

Энг ачинарлиси, ҳаётда учрайдиган баъзи бир уюшган жиноий гуруҳлар аёлларнинг қўли билан ўзларининг қабиҳ ниятларини амалга ошириш пайида бўлади.

Албатта, бундай ҳол содир этилган жиноятни очиш ва жиноятчиларни жазога тортиш масалаларини анча мураккаблаштириб юборади. Чунки уюшган гуруҳ аъзолари аёлларнинг номини қаттиқ сир сақлашади ва уларнинг хавфсизлигини таъминлашга ҳаракат қилади.

Аёллар томонидан жиноят содир қилинишини ҳуқуқшунос олимлар турлича изоҳлайди. Жумладан, ҳуқуқшунос А.Серебрякова маълумотига кўра, давлат ва жамоат мулкини ўзлаштириш, мансабни суистеъмол қилиш орқали мулкни талон-тарож этиш жиноятларида аёлларнинг иштироки энг юқори кўрсаткични ташкил қилар экан.

Яна шуни алоҳида таъкилаш жоизки, фуқароларнинг шахсий мулкини ўғирлик йўли билан талон-тарож қилишда кўпроқ ғайриахлоқий турмуш кечираётган, ичкиликка муккасидан кетган, узоқ муддат мобайнида фойдали меҳнат билан машғул бўлмасдан, ётоқхона, меҳмонхона, савдо дўконлари ва бошқа жамоат жойларида санғиб юрадиган аёллар томонидан содир этилиши эҳтимолга яқинроқдир. Бу фикрнинг исботи тариқасида қуйидаги мисолни келтириб ўтиш жоиз. Ҳамза тумани судида А. ва Д. исмли аёллар устидан кўрилган жиноий иш кўриб чиқилди. Нопок йўлни танлаган бу икки аёл ўзгалар мулкини босқинчилик, талончилик, товламачилик, фирибгарлик йўли билан талон-тарож қилиб юрган гуруҳнинг аъзолари ҳисобланган. Улар ҳар доим гуруҳда бажарувчи ёки ёрдамчи вазифасини бажариб келган. Аёллар жиноятчилигининг бундай тақсимланиши жиноятчилик оламида маълум даражада барқарорлик сақлаш омили ҳисобланади.

Ҳуқуқшунос олим Ю.Антонян аёллар аксарият ҳолларда фирибгарлик, товламачилик, талончилик каби жиноятларга қўл уришини таъкидлайди. Айниқса, фирибгарликка қўл уриб, жиноят содир этаётган аёллар кўпроқ учрайди. Фирибгарлик олдиндан пухта ўйланиб, ўзаро келишиб олинади. Шунинг учун ҳам, жиноят юз бергандан кейин жабрланувчига етказилган зарар миқдори, жиноятни очиш ва тергов қилиш ғоят чигаллашади. Бундай жиноятларни содир этадиган шахсларда олдиндан сезувчанлик, калаванинг учини чувалтиришда устомонлик ва ҳийлагарлик йўли билан алдаб кетиш каби сифатлар анчагина кучли намоён бўлади.

Яна шуни айтиш керакки, махсус ўрганиш шуни кўрсатмоқдаки, эркаклар ҳам қатнашган гуруҳ таркибида фирибгарлик қилган аёллар одатда ташкилотчи ёки бажарувчи сифатида иштирок этади. Масалан, Тошкент шаҳар уй-жой жамғарма банкида раҳбар лавозимида ишлайдиган Д.исмли аёл ўз мансаб ва хизмат мавқеидан фойдаланиб, қўл остида ишлайдиган тўрт нафар ходими билан кўпгина шахслар ишончини қозониб, улардан биринчи маротаба тўланадиган 20 фоизли пул маблағини олиб, қалбаки ҳужжатларни расмийлаштириб берган. О. исмли аёл эса фирибгарлик жиноятини содир қилишда ташкилотчи вазифасини бажарган. Жумладан, жиноятда иштирок қилган аёллар талончилик вақтида қулай шароит яратиши, маслаҳатлар бериши, қўлга киритаётган буюм-ашёларни яшириши, жиноят қуролларини йўқ қилиш ишларини бажариши мумкин.

Ҳозирги вақтда ҳаётда вояга етмаган қизлар томонидан содир қилинган жиноятлар учраб турибди. Бугунги кунда жазо муддатини ўтаётган хотин-қизларнинг аксариятини ўғирлик, босқинчилик ва талончиликда айбланганлар ташкил қилади.

Бундан ташқари, бундай жиноят турининг ортишига ҳали вояга етмаган баъзи қизларнинг уйидан чиқиб кетиши ва ёмон йўлларга кириб қолиши сабабли рўй бераётгани аниқланган. Бунинг яна бир сабаби оиладаги носоғлом муҳитга бориб тақалади. Чунки ҳаётда бевақт қоқилиб, жиноятга қўл урган бундай аёлларни турмуш тарзига назар ташласак, аввало, улар оилада етарли тарбия олмаганини кўрамиз.

Аёл жиноятчилиги ҳақида гап кетганда, шуни айтиш жоизки, бу ҳол муайян бир мамлакат ёки миллатга хос ҳодиса эмас. Дунёдаги деярли барча давлатларда бундай салбий ҳолат учраб туради. Фақат жазо тайинлаш масаласида фарқ мавжуд.

Кўпгина хорижий давлатлар тажрибасига назар ташлайдиган бўлсак, маҳкума хотин-қизларга жазо тайинлашда тарбиялаш ва ахлоқни тузатиш масаласи биринчи ўринда туради. Жумладан, АҚШда биринчи маротаба жиноят содир қилган маҳкума хотин-қизларга жазо тайинлашда интенсив назорат синов жазолари қўлланилади.

Жазо ўташнинг бундай тури воситасида етказилган зарарни ундириш, яъни жабрланувчига етказилган зарарни тўлаб, ўз иши ёки ўқишини давом эттираверишн мумкин. Энг асосийси, жиноятга қўл урган маҳкумалар оиласи, фарзандларидан ажралмайди. Агар чуқурроқ мулоҳаза юритсак, бунинг тарбиявий аҳамияти жуда катта эканлигига амин бўламиз.

Японияда ҳам жиноятга қўл урган аёлларга нисбатан шундай муносабатни кўриш мумкин. Мазкур мамлакатда ҳам аёллар жазо ўташнинг интенсив назорат синовига тўла амал қилинади. Шунингдек, давлат бу соҳада малакали мутахассислар тайёрлаш масаласига алоҳида эътибор бермоқда. Бундан ташқари, Японияда турмаларни хусусийлаштириш, ярим очиқ типдаги пенитенциар ҳисобланмайдиган муассасалар тармоғини ривожлантириш бугунги куннинг долзарб масалаларидан бири саналади. Давлат ҳуқуқий тизими моҳият-эътиборига кўра жиноят содир этган ҳар бир шахс устидан ижтимоий назоратни кучайтириш, аммо маҳкум ёки маҳкуманинг шахсига тегмаслик, (жиноятчи деган тамғани) “стигматизация”ни имкон қадар камайтириш, умуман айтганда, ҳеч кимни жамиятдан ажратиб қўймасликка қаратилгани билан аҳамиятга моликдир.

Буюк Британия ва Германия давлатларида ҳам жиноят содир этган аёлларга нисбатан шундай муносабатни кўриш мумкин. Энг муҳими, айни шу масаланинг амалий ижроси турли хилдаги дастурлар ишлаб чиқилган.

Бугун биз ҳуқуқий демократик давлат барпо этаётган эканмиз, жиноят содир этган аёлларга нисбатан жазо тайинлашда шўро замонидан қолган баъзи бир иллатларга барҳам беришни даврнинг ўзи тақозо этмоқда. Айтмоқчиманки, аёллар жиноятчилигини олдини олиш борасида махсус давлат дастури ва алоҳида қонун ишлаб чиқилса, мақсадга мувофиқ бўлар эди. Қонуннинг асосий мақсади ва вазифаси аёллар томонидан содир қилинган жиноятларнинг олдини олишда масъул шахсларнинг вазифалари, ҳуқуқ ва мажбуриятлари, жазо тайинлаш усуллари, аёлларни тарбиялаш ва ахлоқни тузатиш ишлари, жазони интенсив назорат синов тариқасида ўташ тартибини ташкил қилишга йўналтирилади.

Саломат НИЁЗОВА

Митти маслаҳат

НИКОҲ ҚАЧОН ТУЗИЛАДИ?

Қонунчилигимиздаги Оила Кодексини қабул қилишда мамлакатимиз аҳлининг ўзига хос жиҳатлари, урф-одатлари, шунингдек, жаҳон қонунчилигининг айрим ибратли томонлари ҳисобга олинган. Ушбу Кодексда никоҳ тузишнинг тартибу шартлари ҳам аниқ ва тушунарли қилиб белгилаб берилган.

Лекин агар эътибор берадиган бўлсак, аксарият ҳолларда бўлажак келин-куёвлар никоҳдан ўтиш ҳақида ариза берган вақт, яъни ўша тўй кунидаёқ қайд қилинишига кўпроқ уринишмоқда. Бу эса уларнинг қонунчиликда бунинг айрим қонуний тўсиқлари мавжудлигини билмасликларидан келиб чиқаётир. Хўш, булар қандай тўсиқлар?

Оила Кодексининг 13-моддасига эътибор берадиган бўлсак, ушбу модданинг 3-хатбошисида никоҳ тузиш никоҳланувчиларнинг тегишли ФХДЁ идорасига ариза берганларидан кейин 1 (бир) ой муддат ўтгач, амалга оширилиши белгиланганлигини кўрамиз. Фақат узрли сабаблар бўлгандагина ФХДЁ идораси 1 (бир) ой ўтгунга қадар ҳам никоҳ тузишга рухсат бериши мумкин.

Юқоридаги бир ойлик муддатнинг қонун йўли билан белгиланиши бежиз эмас, албатта. Амалиётдан маълум бўлмоқдаки, айрим бўлажак келин-куёвлар шу муддат ичида бир-бирларига мос эмасликлари ёки баъзи ички касалликлар, характернинг тўлиқ намоён бўлиши-ю, бу ҳолатнинг томонлардан бири ёки ҳар иккаласига ёқмаслиги ва бошқа кўплаб сабаблар туфайли ўз фикрларидан қайтишиб, никоҳ тузиш учун беришган аризаларини қайтариб олмоқдалар. Яъни уни ижро қилмаслик ҳақида мурожаат қилмоқдалар.

Афсуски, бундай ноxуш далиллар учраб турибди. Шу сабабли қонунчилигимиз томонидан никоҳланувчиларга бир ойлик синов муддатининг берилиши асослидир. Аммо Оила Кодексининг 13-моддаси 5-хатбошисига кўра ҳомиладорлик, бола туғилиши каби асосли ва узрли ҳолларда никоҳ тузишга ариза берилган куннинг ўзида ҳам рухсат қилинади. Бунда албатта аризага ҳомиладорлик ҳолатини тасдиқловчи ёки фарзанд туғилганлиги ҳақидаги тиббиёт маълумотномалари ва бошқа зарурий далиллар илова қилиниши шарт.

Фуқаролар никоҳ тузишни сўраб ариза билан мурожаат қилган бўлса-да, уларнинг аризаларини қабул қилмаслик ёки аризани белгиланган муддатда асоссиз ижро қилмаганлик учун ФХДЁ идоралари устидан шикоят билан бевосита суд ёки бўйсунишига кўра юқори турувчи ташкилотга шикоят қилишга ҳақлидирлар. (Оила Кодекси 13-модда, 7-хатбоши).

ҚАЛБАКИ ҲУЖЖАТНИНГ НАРХИ ҚАНЧА?

Фуқаролик шахсини тасдиқловчи М.Раҳматовнинг паспортидан фойдаланиб, унинг сотилиб кетган «Т-28х4» русумли тракторига қалбаки ҳужжат нусхасини тайёрлашиб, унга расмий мақом беришди. Қоржов Махмаровга тегишли бўлган «Т-28х4» МС русумли тракторнинг 289053 рақамли двигатели, лонжерони ва орқа кўприк номерларини ёзиб, “Бошдавтехназорат”нинг 2001 йил 26 март кунидаги 95-1/26 сонли буйруғи билан тасдиқланган ТМ-1 шаклидаги 2001 йил 22 ноябр санаси билан нотариал идорасида тасдиқлаб олиш учун М.Раҳматов сотувчи ва харид қилувчи Қ.Махмаров номига сохта ҳужжатни тайёрладилар. Сўнгра унга Сариосиё туман давлат инспекцияси муҳрини босиб, қалбаки ҳужжат ҳолатига келтиришди. Ушбу тайёрланган сохта шартнома ҳужжати Узун туман нотариал идорасида фирибгарлик йўли билан тасдиқлашга ҳам эришилди.

Қарабсизки, нотариал идораси томонидан сотувчи М.Раҳматов, олувчи Қ.Махмаровлар ўртасида «Т-28х4» русумли трактор 50 минг сўмга сотилганлиги ҳақидаги олди-сотди шартномаси тасдиқланиб, расмий ҳужжат мақомини олгач, 2001 йил 21 ноябр кунидаги 6-сонли тўлов ҳужжати билан 20.580 сўмлик давлат божи ҳам тўланди.

Фирибгарларнинг иши хамирдан қил суғургандек ҳал қилингач, қалбаки ҳужжат тайёрлашда Сариосиё туман давлат инспекциясининг бўлим бошлиғи Н.Холниёзов Т.Абраевдан хизматлари учун ваъда қилинган 65 минг сўмни қуртдек санаб олди.

— Туя кўрдингми, йўқ, — дея хайрлашган бўлди Н.Холниёзов. — Ана энди, дўстим, бу ёғи ўзингизга ҳавола.

Тоштемир Абраев қалбаки ҳужжатни қўлга киритгач, Қ.Махмаров номига расмийлаштирилган тракторнинг техник ҳужжатларини кўрикдан ўтказиш учун Қ.Махмаров номидан ўзи ариза ёзиб, унга имзо чекди-да, сўнг «Т-28х4» МС русумли трактор 3-шаклдаги техник кўрикдан ўтганлиги тўғрисидаги далолатномаларга қалбаки имзолар қўйиб, техник паспортни ҳам чўнтагига жойлаганича ўзаро келишилган яна 100 минг сўмни бетоқат кута бошлади.

Эрталаб соат саккизлар чамаси идорага кириб келган Раҳматулло Ортиқовни хушчақчақлик билан кутиб олган Т.Абраев бирдан сўзлай бошлади.

— Мана, иним, тракторингизнинг ҳужжати тайёр. Ҳатто техник кўрикдан ўтказиб қўйдим. Энди келишганимиздек, қолган 100 мингни берсангиз, трактор ҳужжати қуш каби қўлингизга қўнади, — деди давлат муҳандиси Тоштемир Абраев.

Аммо унинг қувончи узоққа бормади. Пора олаётган пайтда нафси ҳакалак отган муҳандис тумшуғидан илиниб қолди...

Собир ЁДИКОВ,
“Инсон ва қонун” мухбири

КЕЛИНГ, КУЛИШАЙЛИК

— Ё ичишни ташлайсиз ё кўздан ажраб, кўр бўлиб қоласиз. Танланг ўзингиз, — деб таъкидлади врач беморга.

— Биласизми, доктор, мен кекса одамман, назаримда кўрадиган нарсанинг ҳаммасини кўриб бўлдим, шекилли.

* * *

Бир аёл психиатрдан одамнинг носоғлом ёхуд соғломлигини қандай аниқлашни сўрапти.

— Бундан осон нарса йўқ, хоним. Шундай бир савол бермоқ керакки, соғлом одам унга жавоб беришга сира қийналмасин. Масалан, маълумки, капитан Кук ер курраcини уч марта айланиб чиққан. Шу сафарларидан бирида у ҳалок бўлган. Қани, айтинг-чи, қайси сафари давомида ҳалок бўлган у?

Аёл анчагача нималарнидир ўйлаб туриб, асабийлашган ҳолда жавоб берди:

— Бошқа бирон саволни айтсангиз тузук бўларди. Эътироф этишим керакки, тарих масалаларида бўшман

ЭЪЛОН

Тошкент шаҳар хўжалик судининг 2002 йил 5 мартдаги 10-0208\536-сонли ҳал қилув қарорига асосан Давлат бюджетидан қарздор “Ихтиёр” акциядорлик жамияти бўйича ишончли шахс этиб Д.Тўлаганов тайинланган. Корхонага нисбатан талаб ва таклифлар қуйидаги манзилда қабул қилинади.

Манзил: Тошкент шаҳар, А.Темур кўчаси, 95-уй, Юнусобод туман ДСИ биноси, 1-қават, 38-хона.
Мурожаат учун телефонлар: 137-51-75

1996 йилнинг январидан нашр этилади
ИНСОН ва ҚОНУН
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

МУАССИС
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ

1998 йил 2 июлда Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00141-рақам билан рўйхатга олинган

Бош муҳаррир Шодиқул ҲАМРОЕВ

ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ
Ғайбулло РАҲИМОВ
Шуҳрат РЎЗИНАЗАРОВ
Эркин ҚУДРАТОВ
Аслиддин БОЛИЕВ
Абдил ТЎХТАШЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ
Шуҳрат ФАЙЗИЕВ
Ғафур АБДУМАЖИДОВ
Ислом ҲАМРО
(Бош муҳаррир ўринбосари)
Нормейли НОРПЎЛАТОВ
Холли НОРБОЙ
Миршоҳид МИРҲАМИДОВ

Индекс: 646882

«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририяти компьютер базасида терилди ва саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмида, офсет усулида «Шарқ» нашриёт матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй. Буюртма Г-3143. Тиражи-10.000.
Босишга топшириш вақти - 21.00
Топширилди - 0.00

Навбатчи: Б. РАЙИМОВ
Саҳифаловчи: Жаъфар ЖАББОРОВ
Компьютер оператори: М. ДЎСТОВА

МАНЗИЛИМИЗ:
700047, Тошкент шаҳри, Сайилгоҳ кўчаси-5.
Тел: 132-14-18 (умумий бўлим), 133-70-65

Таҳририятга юборилган қўлёзмалар эгаларига қайтарилмайди ва уларга ёзма жавоб берилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин. Факт ва далиллар тўғрилиги учун масъулият муаллифлар зиммасидадир.